

CAR

Centrum voor Archeologie

car-rapport nr. 11, december 2011

Archeologisch onderzoek
Dorpsstraat 28-30
Bunschoten

ARCHEOLOGIE

leeft in Bunschoten

Archeologisch onderzoek
Dorpsstraat 28-30
Bunschoten

Onderzoeksgegevens:

Onderzoek : Dorpsstraat 28-30
Meldingnummer : 36039
SIC : DP 28-30
Type onderzoek : Inventariserend Veldonderzoek (IVO-P) + DO – Definitief onderzoek
Opdrachtgever : dhr. G. Zandbergen
Uitvoerder : Centrum voor Archeologie, Gemeente Amersfoort
Datum uitvoering : 21/07/2009 – 24/07/2009
Locatie/adres : Dorpsstraat 28-30, Bunschoten
Perceel : Bunschoten K4038 en 4039
Gemeente : Bunschoten-Spakenburg
Provincie : Utrecht
Kaartblad : 32B
Coördinaten : centrum x: 154.094, y: 472.671
nw-hoek: x: 154.066, y: 472.685, no-hoek: x: 154.125, y: 472.671
zw-hoek: x: 154.062, y: 472.670, zo-hoek: x: 154.122, y: 472.656
Omvang : 145 m²
Status rapport: definitief (dd. 19-12-2011) na concept (dd. 16-11-2011)
Toetsing bevoegd gezag: dhr. M.L. Verhamme en dhr. V. de Kieviet

De originele onderzoeksadministratie en de vondsten bevinden zich in het archeologisch archief en depot van de Provincie Utrecht.

colofon

CAR rapport 11 - Archeologisch onderzoek Dorpsstraat 28 - 30

ISSN: 1879-4289

© december 2011

uitgave: Centrum voor Archeologie, Gemeente Amersfoort

tekst: drs. R.A. Hulst

vormgeving: drs. T. d'Hollosy

druk: Mailfors BV

De CAR-rapportenreeks is een reeks waarin het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort standaard eindrapportages (zoals bedoeld in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) van de door hun uitgevoerde archeologische onderzoeken publiceert. De reeks staat onder redactie en autorisatie van de stadsarcheologen van de Gemeente Amersfoort: mevr. drs. F.M.E. Snieder en dhr. drs. T. d'Hollosy.

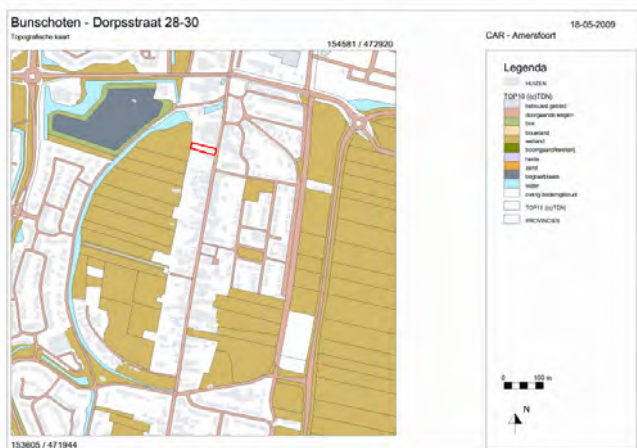
Inhoud

3

Inhoud	3
Inleiding	4
De Locatie	5
De landschappelijke omgeving	6
De historische omgeving	7
De archeologische omgeving	8
Het onderzoek	10
Het resultaat	12
Analyse en synthese	18
De vondsten	21
Conclusie en advies	24
Samenvatting	25
Literatuur	26
Bijlagen	27

Inleiding

4

afbeelding 1, vereenvoudigde topografische kaart van Bunschoten met daarop de locatie van het plangebied aangegeven (in rood).

Aanleiding van het onderzoek

De voorgenomen bouw van een woning en garage/berging en aanleg van een overdekt terras op het perceel Dorpsstraat 28-30 vormde de aanleiding voor het archeologisch onderzoek; de voorgenomen bodemverstorende ingrepen betekende een direct gevaar voor het ter plekke aanwezige bodemarchief.

Verwachtingen

Het terrein maakt deel uit van de historische kern van het nooit voltooide stadje Bunschoten, welke als één grote vindplaats kan worden beschouwd. Daarom is deze stadskern aangeduid als AMK-terrein met zeer hoge archeologische waarde. Er kan van worden uitgegaan dat het gehele terrein tot de historische kern van het middeleeuwse Bunschoten behoorde.

Op het terrein zijn archeologische resten te verwachten, daterend vanaf de 12de eeuw tot heden. Ervaring van opgravingen in de nabijheid van het opgravingsterrein heeft geleerd dat bewoningssporen nog bewaard kunnen zijn gebleven onder het ingravingsniveau van de recentelijk gesloopte funderingen. De aanwezige (opgebrachte) veenlagen zorgen voor goede conserverende omstandigheden voor paleo-ecologische, organische resten etc.

Binnen de historische kern zijn slechts op beperkte schaal archeologische waarnemingen en – opgraving uitgevoerd. Zo zijn in het zuiden van de kern tijdens twee onderzoeken resten van de middeleeuwse gracht en van een poort aangetroffen. In het noorden (Dorpsstraat 4-12) heeft recentelijk een archeologische opgraving plaatsgevonden, ongeveer 60 m verwijderd van de locatie Dorpsstraat 28-30.

Onderzoek

Het doel van het archeologisch onderzoek was het door middel van opgraven veilig stellen en documenteren van de aanwezige archeologische waarden in de bodem, voor zover deze door de voorgenomen bouwwerkzaamheden werden bedreigd. Dit, om zo informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming van het verleden.

De Gemeente Bunschoten heeft archeologisch onderzoek als voorwaarde in de bouwvergunning voor het betreffende plangebied opgenomen, in het kader van de Archeologische Monumentenzorg. Gezien de verwachtingen voor het betreffende perceel (historische kern van de laat-middeleeuwse stad Bunschoten) is besloten het onderzoeksgebied direct aan een Definitief Onderzoek te onderwerpen. Dit bestond uit het graven van twee sleuven over het gehele onderzoeksgebied.

Het onderzoek, dat gedurende 4 dagen in juli 2007 plaatsvond, stond onder dagelijkse leiding van drs. R.A. Hulst en drs. M.H.A. van Dijk, beiden senior archeoloog verbonden aan het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort. De uitwerking van de opgravingsgegevens was in handen van drs. R.A. Hulst. De opgravings- en uitwerkingsploeg bestonden verder uit de vaste groep medewerkers en vrijwilligers van het Centrum voor Archeologie en het machinale graafwerk werd uitgevoerd door J. Ruitenbeek v.o.f. uit Amersfoort.

Resultaat

Dit rapport, een standaard rapportage zoals bedoeld in de KNA, bevat de uitgewerkte resultaten van het archeologisch onderzoek op de locatie Dorpsstraat 28-30 te Bunschoten.

De locatie

5

afbeelding 2, uitsnede uit de topografische kaart met daarop de locatie van het plangebied (in rood).

Het plangebied

Het plangebied ligt in het noordwestelijke deel van de historische kern van Bunschoten binnen de stadsgracht. Het terrein was ten tijde van het onderzoek braakliggend. De voormalige bouw is gesloopt en het terrein werd vervolgens circa 1 m opgehoogd en geëgaliseerd. De voormalige bouw betrof een (deels onderkeldert) woonhuis en een garage. Tevens werd een boom (inclusief wortels) geroid en waren een waterput en een giertank uitgegraven. Voorafgaande aan het onderzoek was het begroeid met gras en waren al bouwketen en –materialen geplaatst.

Het maaiveld van het terrein lag nabij de Dorpsstraat op een niveau van 1,40 m +NAP. Nabij het midden van werkput 2 was het maaiveld iets hoger; tot 1,50 m +NAP en hierna daalde het maaiveld in westelijke richting. Halverwege het perceel, bij het begin van werkput 1, was het niveau gedaald tot 1,20 m +NAP en aan het einde van deze werkput tot 0,80 m +NAP.

Het terrein staat op de kadastrale kaart uit 1832 aangegeven als onbebouwd (perceel A340, gemeente Bunschoten sectie A, genaamd *De Veenzyde*. Eerste blad. Opgemeten door A. Slits). Volgens de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel van Bunschoten was het perceel toen in bezit van Aart van Halteren te Bunschoten en werd benut als tuin.¹

afbeelding 3, uitsnede uit de topografische kaart met daarop de locatie van het plangebied (in rood) en het te onderzoeken deelgebied (in blauw).

Op Dorpsstraat 28 (het noordelijke terreindeel tegenover de pastorie) stond een eenvoudige (paarden)schuur waar van 1945 tot 1968 het bedrijf Koelewijn Bronbemaling was gevestigd.

Het woonhuis, dat is gesloopt, bevond zich aan de straatzijde ongeveer in het midden van het terrein (Dorpsstraat 28). Ongeveer in het midden aan de zuidzijde van het terrein stond een garage (Dorpsstraat 30). Naast het woonhuis stond nog een ander pand (Dorpsstraat 26) dat eveneens is gesloopt.

Het terrein werd in het oosten begrensd door de rooilijn langs de Dorpsstraat en in het westen door een sloot die het afscheidde van percelen grasland. Zowel in het noorden als in het zuiden bevonden zich percelen die ten dele bebouwd waren.

Aan de andere kant (de oostzijde) van de Dorpsstraat staat schuin tegenover het plangebied de Sint-Catharinakerk die tussen 1475 en 1500 is gebouwd. Waarschijnlijk heeft de kerk een oudere voorganger gehad.

¹ Beek et al, 2005, 97.

De landschappelijke omgeving

6 Bunschoten ligt in het Midden-Nederlandse zandgebied in het vlakke deel van het Eemdal. Het zand in de ondergrond is in de laatste ijstijd (Weichselien, 116.000-11.755 jaar geleden) door de wind afgezet en wordt ook wel dekzand genoemd. Dit dekzand kan zijn afgezet in de vorm van een vlak dek, dekzandwelingen en dekzandruggen. Door het sneeuwmeltwater is vooral het vlakke deel van het dekzandgebied ondiep verspoeld. In het Holoceen (11.755 jaar geleden tot heden) steeg de zeespiegel en daarmee ook de grondwaterspiegel. Door deze vernatting van het landschap vond op grote schaal veenvorming plaats. De veengroei rond Bunschoten vond plaats vanaf omstreeks 2300 v. Chr. Alleen de hogere dekzandruggen in het lage, natte gebied waren geschikt voor bewoning, maar in de loop van de tijd zijn deze ook bedekt geraakt met veen. Aan het eind van de Romeinse Tijd traden de rivieren steeds vaker buiten hun oevers en had de Zuiderzee een opstuwende invloed. Hierdoor werd klei afgezet op het veen. Inmiddels is door de middeleeuwse ontginning veel van het veen verdwenen.

Het terrein is op de Bodemkaart en de Geomorfologische Kaart van Nederland niet gekarteerd. Op basis van interpolatie van de gegevens op deze kaarten, samen met de ervaring met onderzoeken in de directe omgeving, is zeer aannemelijk dat de bodem binnen het onderzoeksgebied, net als het onbebouwde, naastgelegen terrein direct ten westen ervan, uit rauwveengrond bestaat, waarin veen voorkomt dat weinig veraard is en waar zeer ondiep reeds plantenresten herkenbaar zijn (kVz en kVc). De kleine letter k vóór de V duidt op een kleidek op veen en de kleine letter z geeft aan dat het zand niet dieper dan 1,20 m onder het maaiveld zit. De kleine letter c betekent dat sprake is van zeggeveen, rietzeggeveen of broekveen. Het terrein wordt op de Geomorfologische Kaart aangeduid als 1M46 hetgeen staat voor een ontgonnen veenvlakte al dan niet bedekt met klei en/of zand. Deze terreinvorm zal zich tot in het onderzoeksgebied uitstrekken.

Tot voor kort werd aangenomen dat Bunschoten op een uitloper van een dekzandrug ligt. Maar waarnemingen die in 1977 zijn gedaan ten behoeve van de reconstructie van de riolering in de Dorpsstraat wijzen overduidelijk aan dat het wegtracé niet op een zandopduiking is gelegen.² De weg, die de centrale bewoningsas van de oude kom vormt, ligt over zijn totale lengte op veen dat veelal is bedekt met een laag klei.

De dikte van het veen is niet overal gelijk, maar neemt in noordelijke richting (richting De Kolk) toe. De kleilaag boven het veen wisselt sterk qua dikte, soms slechts 13 cm, vaak rond de 60 cm, maar ook uitschieters van 175 tot 220 cm. Dit duidt erop dat een groot deel van het kleipakket niet op natuurlijke wijze is gedeponerd, maar dat het veengebied opzettelijk door de mens is opgehoogd om het beter bewoonbaar te maken. Omdat de veenlaag naderhand onder invloed van bebouwing en ophoging sterk is samengeperst, moet de dikte van dit pakket, ten tijde van de wegaanleg nog aanzienlijk groter zijn geweest.

Een zware ophoging van de weg heeft waarschijnlijk veel later plaatsgevonden (vermoedelijk vanaf de 19de eeuw) dan de ophogingen in de bebouwde gedeelten, die waarschijnlijk al uit de Middeleeuwen stammen. Hierdoor zal de samenpersing van het veen in de bebouwde gebieden groter zijn geweest. Dit betekent dat in het opgehoogde bebouwde gebied de samenpersing van het veen steeds weer moet zijn gecompenseerd door nieuwe ophogingen, waardoor het kleilige ophoogpakket hier dikker en het veenpakket dunner zal zijn dan onder de Dorpsstraat.

Omdat het veen in noordelijke richting in dikte toeneemt, is het aannemelijk dat ten noorden van Bunschoten zich een uitgestrekt en hoog kussen van veenmosveen bevond.³ Het strekte zich ver uit in het Eemmeer ofwel de oude Zuiderzee tot het in de Late Middeleeuwen door stormvloed werd weggeslagen en het oorspronkelijke karakter werd aangetast door ontginningen. Het veen werd door sloten ontwaterd en oxideerde waardoor het kussen als het ware inzakte.

² Vervloet, 2007, 19-20.

³ Vervloet, 2007, 15-18.

De historische omgeving

De Eemvallei werd vanaf de 10de eeuw onder invloed van de bisschop van Utrecht ontgonnen. De rivier de Eem werd hierbij benut als ontginningsbasis.⁴ Bunschoten is omstreeks 1200 ontstaan als een agrarische nederzetting in een veengebied, gelegen ten oosten van de Eemmondning. De eerste schriftelijke vermelding van Bunschoten dateert van 20 februari 1294.⁵ De toenmalige inwoners bouwden hun primitieve woningen dicht naast elkaar aan weerszijden van wat eeuwenlang de enige straat van Bunschoten zou blijven en wat later tot Dorpsstraat zou verworden.

In de 14de eeuw zou het uiterlijk van het boerendorp aanzienlijk veranderen. Uit de geschreven bronnen is op te maken dat Bunschoten tussen 1336 en 1355 stadsrechten heeft verkregen. Het stadje werd vervolgens door de inwoners van een 'borchwalle' voorzien. Zo kwam de bebouwing binnen de veiligheid van de vestingwerken te liggen. Enkele 19de-eeuwse schrijvers meenden dat de omwalling uit muren, poorten en torens bestond. Van muren en torens zijn echter nooit sporen gevonden. Het vermoeden bestaat dat de versterking uit een aarden wal bestond, opgeworpen met materiaal dat afkomstig was uit de sloten die aan weerszijden van de inmiddels verdwenen wal werden gegraven. Het stadje heeft wél poorten gehad. Aan de noord- en zuidzijde van de Dorpsstraat zijn fundamentresten van baksteenmuren aangetroffen. Tevens werd in de 14de eeuw aan de noordzijde van de Dorpsstraat een haven aangelegd. In die tijd moet er dus een directe verbinding met de Zuiderzee zijn geweest. De haven werd in 1932, als werkverschaffing voor werklozen, gedeeltelijk gedempt.

Binnen de laat-middeleeuwse omwalling lag ook een geometrisch patroon van aarden walletjes, de zogenaamde burgwalletjes. Deze burgwalletjes worden gezien als de eerste fase van een – overigens nooit voltooide – planmatige stadsuitbreiding. In het midden van de 20ste eeuw werden deze burgwalletjes bij een ruilverkaveling vergraven en vernietigd.

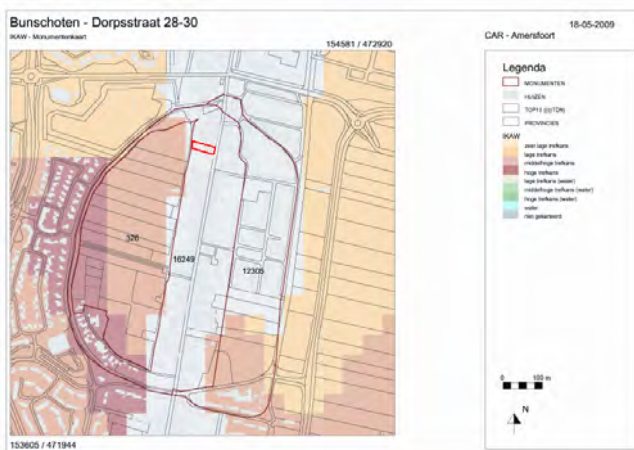
afbeelding 4, detail van oudste kadastrale kaart van 1822 met het onderzochte perceel in grijs.

⁴ Blijdenstein, 2005, 261

Vervloet, 2007, 26.

⁵ Gemeente Bunschoten, 1992.

De archeologische omgeving

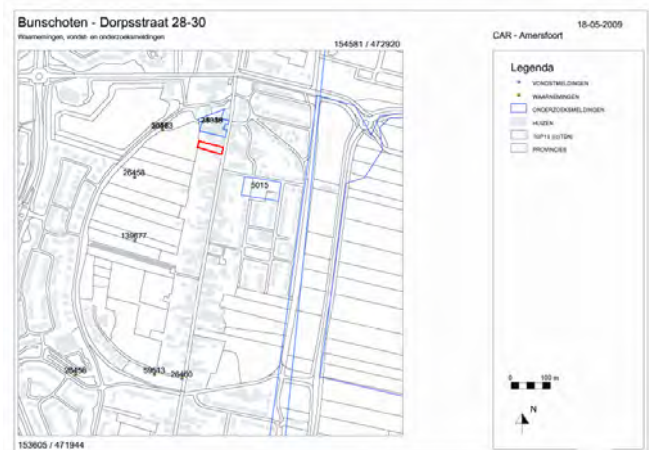

afbeelding 5, uitsnede uit de IKAW met de locatie van het plangebied (in rood) en de AMK terreinen (omlijnd).

Volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) heeft het onderzoeksterrein Dorpsstraat 28-30 een onbekende waarde. Het ligt immers binnen een zone waar vanwege bebouwing niet is gekarteerd. Het is de zone van lintbebouwing langs beide zijden van de Dorpsstraat die een beschermde status heeft (AMK monumentnummer 16249). Direct ten westen ervan ligt een gebied met een middelhoge archeologische trefkans: de onvoltooide stadsuitleg van het middeleeuwse stadje Bunschoten. Dit gebied heeft op de Archeologische Monumentenkaart een beschermde status (AMK monumentnummer 326). Het onderzoeksterrein maakt onderdeel uit van de historische kern van het nooit voltooide stadje, dat als één grote vindplaats kan worden beschouwd.

Binnen de grenzen van het middeleeuwse stadje Bunschoten staan in het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS) op twee locaties onderzoeksmeldingen aangegeven:

- Tachtig meter naar het zuidoosten aan de overzijde van de Dorpsstraat op werd de Schoolstraat in verband met bouwwerkzaamheden een bureauonderzoek uitgevoerd (OM nr. 5015) maar geen veldonderzoek.
- In 2009 werd op het terrein Dorpsstraat 4-12 een proefonderzoek met behulp van proefsleuven en, aansluitend, een definitief onderzoek uitgevoerd (OM.nrs. 25388, 33016 en 34339, zie Diependaal, 2009). Tijdens het proefonderzoek werd vastgesteld dat er bewoningssporen uit de periode 1300-1500 (mogelijk

afbeelding 6, waarnemingen en onderzoeksmeldingen in de omgeving van het plangebied (in rood).

vroeger) en recenter aanwezig waren. De resultaten van het definitieve onderzoek zijn nog niet gepubliceerd. Het terrein ligt 70 m ten noorden van Dorpsstraat 28-30.

Tevens zijn er binnen de burgwal vier waarnemingen en één vondstmelding opgenomen in ARCHIS:

- Tijdens rioleringswerkzaamheden circa 200 meter ten zuidwesten van Dorpsstraat 28-30 zijn enkele grachtvullingen aangesneden die dateren uit de tijd van de middeleeuwse stadsuitleg van Bunschoten (OM.nr. 26458).
- Eveneens tijdens rioleringswerkzaamheden (ca 600 m naar het zuiden) zijn fundamentresten van (mogelijk) de zuidelijke stadspoort aangetroffen en mogelijk van een houten brug (OM.nr 26469). Niet ver hier vandaan naar het westen werd tijdens een kort onderzoek een gracht aangetroffen (OM.nr 59913).
- Gedurende een kort onderzoek is in 1986 in de noordwesthoek van het laat-middeleeuwse stadje een (soms dubbele) 14de-eeuwse gracht aangetroffen (OM.nr. 26453).
- Tijdens een booronderzoek is de nooit voltooide laat-middeleeuwse uitleg van Bunschoten (grachten, sloten, burgwallen) aangetoond (OM.nr. 139677). De locatie ligt circa 300 m zuidwestelijke van Dorpsstraat 28-30.

Archeologische verwachting

Op basis van de gegevens in de voorgaande bladzijden kunnen voor het terrein Dorpsstraat 28-30 de volgende archeologische verwachtingen worden opgesteld.

Op het terrein zijn archeologische sporen of resten te verwachten daterend vanaf de 12de eeuw tot heden. Ervaring van opgravingen in de nabijheid van het opgravingsterrein heeft geleerd dat bewoningssporen nog bewaard kunnen zijn gebleven onder het ingravingsniveau van de recentelijk gesloopte funderingen. De aanwezige (opgebrachte) veenlagen zorgen voor goede conserverende omstandigheden voor paleo-ecologische, organische resten etc.

Het terrein maakt deel uit van de historische kern van het nooit voltooide stadje Bunschoten, welke als één grote vindplaats kan worden beschouwd. Daarom is deze stadskern aangeduid als AMK-terrein met zeer hoge archeologische waarde. Vooral nog kan er van worden uitgegaan dat het gehele terrein tot de historische kern van het middeleeuwse Bunschoten behoorde.

Over de diepte van de vondstlagen valt nog geen uitsluitsel te geven. Het terrein rondom de Dorpsstraat is in het verleden (meerdere malen) opgehoogd, maar de precieze ophoging bij het plangebied is niet bekend. De ophoging onder het maaiveld kan lokaal oplopen tot meer dan 2 m. Door analyse van de gegevens uit de voorafgaande inventarisatie kan een verwachting voor het terrein worden opgesteld. Op grond van landschappelijke, historische en archeologische bronnen mag aangenomen worden dat zich binnen het onderzoeksterrein archeologische resten bevinden.

Voor het gehele terrein geldt dat indien archeologische resten aanwezig zijn, deze naar verwachting redelijk tot goed geconserveerd zijn. Er is geen aanleiding om aan te nemen dat het bodemarchief hier al geheel verdwenen is, of van een dusdanig slechte kwaliteit dat verder archeologisch onderzoek geen zin heeft.

Onder het terrein mogen funderingen (hout / baksteen), beer- en waterputten, ophogingslagen, resten van ambachtelijke activiteiten, diergraven en overige resten van stedelijk en agrarisch gebruik verwacht worden. Resten van aardewerk,

natuursteen, vuursteen, glas, metaal en bouw materiaal kunnen aanwezig zijn en dit geldt ook, gezien de goede conserverende omstandigheden, voor organische resten als zaden, textiel (leer e.d.) en archeozoologische - en botanische resten.

Het onderzoek

afbeelding 7, uitsnede uit de topografische kaart met daarop de locatie van de proefsleuven (zwart) binnen het onderzoeksgebied (in blauw) en het plangebied (in rood).

Op het terrein zijn inmiddels een woning en een garage/berging gebouwd en werd een overdekt terras aangelegd. Deze zijn allen middels geboorde palen en balken gefundeerd.

De oppervlakte van het op te graven deel van het terrein bedroeg circa 145m². Dit deel was het eigenlijke onderzoeksgebied en omvatte de te bebouwen oppervlakten, vergroot met een zone van circa 1m. langs de buitenzijde van de bebouwing, voor zover deze niet grenst aan de aangelegde bebouwing van Dorpsstraat 26 en niet de perceelsgrenzen overschreed.

Er werden in eerste instantie twee WNW-OZO georiënteerde sleuven aangelegd van 22 x 4 m en van 17 x 4 m. Bij het aantreffen van archeologische waarden kreeg het sleufonderzoek het karakter van een definitief onderzoek en werden de archeologische waarden middels een definitieve opgraving veilig gesteld.

Vraagstelling

Het onderzoek past binnen het onderzoekskader van de Nederlandse Onderzoeksagenda Archeologie. In deze onderzoeksagenda wordt speciaal aandacht gevraagd voor het vergaren van kennis over kleine plattelandssteden en dorpen in de Late-Middeleeuwen (hoofdstuk 20, par. 2.9.1), aangezien hier nog zeer weinig over bekend is. Onderzoek in Bunschoten – en vooral in haar historische kern – is een uitgelezen mogelijkheid bestaande vragen over dit onderwerp te beantwoorden, en nieuwe vragen te formuleren.

De volgende algemene - en specifieke vraagstellingen vormden het uitgangspunt voor het oudheidkundig onderzoek.

Wat is de aard, omvang en datering van de binnen het onderzoeksgebied aanwezige vindplaats(en), en de gaafheid en conservering ervan?

Welke periodes zijn binnen het onderzoeksgebied vertegenwoordigd en op welke manier?

Hoe verhouden deze zich tot de bekende aanwezige periodes in de regio?

Is op basis van archeologische resten de natuurlijke gesteldheid van het gebied te reconstrueren en in hoeverre heeft deze een rol gespeeld bij het ontstaan en ontwikkeling van het cultuurlandschap en de nederzetting?

Zijn er op basis van de archeologische resten uitspraken te doen over de gebruiks- en bewoningsgeschiedenis van deze locatie en de gebruikers/bewoners (status, leefwijze, herkomst), eventueel gespecificeerd naar periode (fasering)?

Hoe houdt deze informatie zich tot gangbare theorieën en bekende bronnen, zoals historisch kaartmateriaal en archiefstukken?

Is er op basis van de resultaten uit dit onderzoek een aanpassing of nadere invulling van de archeologische verwachting voor de omgeving van het onderzoeksgebied te maken?

Werkwijze

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de Kwaliteitseisen der Nederlandse Archeologie (KNA 3.1), de standaard opgravingmethodiek en het registratiesysteem van het Centrum voor Archeologie van de Gemeente Amersfoort. De werkputten werden machinaal aangelegd door een graafmachinist met ervaring in archeologische werkzaamheden. Er is laagsgewijs verdiept tot een archeologisch leesbaar vlak. Dit vlak is getekend met een schaal van 1 : 20. Dit geldt ook voor de ontstane profielen van de werkputten. Omdat in de werkputten sprake was van ophogingslagen is aan de profielen veel aandacht besteed in

verband met de opvolging/stratigrafie van de verschillende lagen. Op een aantal plaatsen is met de hand geboord en verdiept met de graafmachine tot op/in het dekzand om de dieperliggende lagen in beeld te brengen. In verband met opkomend grondwater kon niet overal tot op het dekzand verdiept worden.

Alle vlakken en getekende profielen werden gefotografeerd. Er zijn in totaal twee vlakken en twee profielen getekend.

Documentatie

De aanwezige sporen werden gedocumenteerd en kregen een nummer waaraan alle verder informatie werd gekoppeld. Daarna werden de sporen gecoupeerd, in geval van greppels/sloten op meerdere plaatsen. De coupes werden gefotografeerd en getekend (1 : 20). Alle vondsten in de sporen werden gekoppeld aan het bijhorende nummer van het spoor. De vondsten en ook de sporen werden op lijsten bijgehouden en hetzelfde geldt voor de fotografische opnames. Van een aantal sporen en lagen zijn monsters genomen ten behoeve van botanisch onderzoek. Alle sporen en lagen zijn tijdens het veldwerk beschreven en op vondsten doorzocht. Van elke dag opgravingswerk werd een schriftelijk verslag gemaakt.

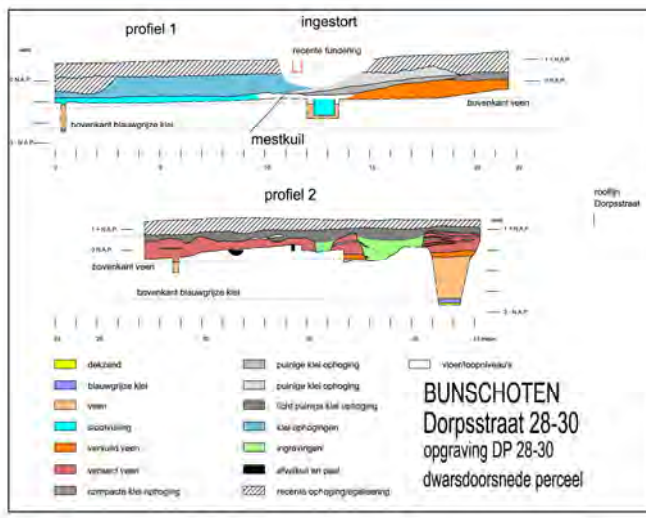
Verwerking van gegevens en vondsten

Direct na de opgraving zijn de vondsten gereinigd en gedetermineerd. Het aangetroffen dierlijke botmateriaal is geanalyseerd, d.w.z. op soort gedetermineerd en bestudeerd op slachtsporen en om bijvoorbeeld pathologische afwijkingen vast te stellen. De veldtekeningen van de vlakken en de profielen zijn gedigitaliseerd.

Uitwerking en analyse

Tijdens de uitwerkingsfase zijn de sporen en lagen geanalyseerd. Het vondstmateriaal dat bij de sporen en de lagen hoort, geeft een aanwijzing voor de datering. Voor zover mogelijk zijn de sporen en lagen aan de hand van historische - , cultuurhistorische - en kadastrale bronnen in een context geplaatst. De gedigitaliseerde tekeningen zijn bewerkt tot publicatietekeningen. De sporen, foto's en vondsten zijn digitaal in definitieve lijsten opgeslagen in een databank.

Het resultaat

afbeelding 8, de gedocumenteerde profielen, doorsnede door het perceel van west naar oost (grotere afbeelding in bijlage).

Opbouw van de ondergrond

De eerste laag onder het terrein betrof licht kleiig zand met puinresten. Het was een recente ophogings- en egaliseringslaag die op de hoogste delen circa 40 cm dik was en in het westen tot 80 cm. Hieronder bevond zich een laag verrommeld zand met klei, soms hoofdzakelijk klei, met puinresten zoals mortelresten en fragmenten van bakstenen en dakpannen. De laag varieerde in dikte van 20 tot 50 cm maar in het westen waar het maaiveld meer omlaag liep betrof het een tot 60 cm dikke laag. Nog meer naar het westen veranderde de laag van samenstelling en bestond uit opgebrachte klei die licht puinig was. Hier was de laag tot iets meer dan 1 meter dik en bestond wellicht uit meerdere lagen hoewel dit praktisch niet meer te zien was. Vooral in werkput 1 liep de laag af naar het westen. Hier was ook sprake van een onderliggende laag (20 tot 30 cm dik) verrommeld grijze klei met veel puin van bakstenen en mortelresten. De laag liep in westelijke richting ook naar beneden. De laag was daar soms erg compact en bevatte daar minder puin.

In het westen bevond zich onder de kleilagen een sloot opgevuld met vuil bruin veen. De sloot liep van west naar oost, doch werd halverwege werkput 1 verstoord door een mestkuil. Ten oosten van deze mestkuil was de sloot niet

meer aanwezig maar onder de puinige grijze klei bevond zich een pakket bestaande uit vervuild veen met aardewerkscherven en dierlijke botresten. Dit veenpakket werd naar het oosten dikker en in werkput 2 was zelfs sprake van veraard veen. Ook bevonden zich hier kleibandjes en – laagjes in het veraarde veen. Deze werden naar het oosten, richting Dorpsstraat, meer frequent en lagen zelfs boven elkaar gescheiden door veraard veen. De banden en lagen bestonden uit grijze, bruine en gele klei die soms licht puinig was.

Het veraarde veen ging, in het oostelijke deel van het terrein, op diepere niveaus geleidelijk over in bruin vervuild veen en nog dieper (circa 50 cm –NAP) niveau in natuurlijk (schoon) bruin veen. Dit veenpakket was samengeperst door de lagen erboven en was circa 2,05 m dik. De onderkant bevond zich op 2,35 m –NAP (3,80 m beneden maaiveld) en lag op een circa 20 cm dikke laag blauwgrijze klei dat rond 2,55 m –NAP overging in dekzand. Onder in het veen werden grote stukken van boomstronken geconstateerd. In het westen, in werkput 1, werd de onderkant van het veen aangesneden op eenzelfde diepte van circa 2,35 m –NAP en lag op blauwgrijze zavelige klei. Het natuurlijke veen had hier een dikte van ongeveer 1,55 m.

De bodemopbouw onder het terrein kan als volgt worden samengevat. Op een niveau van circa 2,55 m –NAP (circa 4 m beneden het maaiveld in het oostelijke verhoogde deel) ligt de bovenkant van het dekzand. Hierop is een laag blauwgrijze klei afgezet dat later werd overgroeid door veen. Dit veenpakket werd na verloop van tijd samengeperst door ophogingen van veen en klei nabij de Dorpsstraat en van klei in het lager gelegen westelijke deel van het terrein. Nabij de Dorpsstraat is ook sprake van veraard veen. Het natuurlijke maar samengeperste veen is nog 2,05 m dik maar moet in de oorspronkelijke, natuurlijke situatie veel hoger zijn geweest.⁶

⁶ Vervloet, 2007, pp 19-20

afbeelding 9, alle sporen in de opgravingsputten (grotere afbeelding in bijlage).

De archeologische sporen

De voornaamste sporen in de ondergrond van het terrein betroffen een tweetal sloten in het westelijke deel en ophogingslagen die zich voornamelijk in het oosten bevonden. In de vulling van de sloten en in/tussen de ophogingslagen zijn een mestkuil, een tweetal (afval)kuilen, een houten paal en het restant van een sub-recente kelder gevonden. In en tussen de ophogingslagen bevond zich ook een aantal kleibandjes. Tenslotte werd in de hoek van werkput 2 een sub-recente, bakstenen waterput gevonden, die niet is onderzocht wegens instortingsgevaar.

Sloten

In het lager gelegen deel van het terrein werd een oost-west gerichte sloot aangetroffen. De sloot was ingegraven in het veen, had een komvormige doorsnede en was maximaal 2 m breed. Het kon over een lengte van meer dan 10 m worden gevolgd. In het westen van de werkput bevond de onderkant van de sloot zich op 1,15 m -NAP en in het profiel was te zien dat de diepte nog 0,35 m bedroeg. In het oosten waar de sloot niet meer te vervolgen was lag de onderzijde lager; 1,65 m -NAP, een verschil van 50 cm. Op deze plaats werd het spoor van de sloot doorsneden door een mestkuil. De vulling van de sloot bestond uit vuil, licht puinig (onder meer mortelrestjes) veen waarin aardewerkscherven, dierlijke botten en wat stukjes leer werden aangetroffen. Opvallend zijn de wortel- en stronkresten van bomen die met regelmatige afstanden langs de sloot werden aangetroffen.

afbeelding 10, de donkere verkleuring aan de rechterzijde van de werkput betreft de oost-west gerichte sloot die over een lengte van ruim 10 m kon worden vervolgd, met er langs de resten van boomstronken.

Zijn de bomen en de sloot gelijktijdig met elkaar?

Waarschijnlijk liep de sloot verder naar het westen richting een huidige sloot die de huispercelen afscheid van de graspercelen binnen de laat-middeleeuwse 'borchwal'. Op de plaats waar de (verstorende) mestkuil zich bevond, liep de sloot niet door naar het oosten.

Ten oosten van de mestkuil was sprake van schuin omhooglopende ophogingslagen. De mestkuil doorsneed ook een noord-zuid gerichte, 1 m brede sloot. Deze sloot was recht ingegraven, had een vlakke onderkant en had eenzelfde vulling als de oost-west gerichte sloot. In de vulling werden aardewerkscherven, fragmenten van leer, van dierlijke botten, van baksteen en van een plavuis gevonden. Een directe relatie tussen beide sloten kon niet worden vastgesteld door de aanwezigheid van de mestkuil. Maar het is waarschijnlijk dat beide sloten op elkaar hebben aangesloten te meer daar hun diepte gelijk was (1,65 m - NAP). Er is wel geconstateerd dat bij de mestkuil de diepte van de noord-zuid sloot minder was (dammetje?). Of de sloot verder doorliep naar het noorden en zuiden is niet met zekerheid te zeggen maar het lijkt aannemelijk. De sloot liep dan evenwijdig aan de huidige Dorpsstraat en aan de sloot die de huidige woonpercelen scheidt van de graslanden in het westen.

Datering van de sloten

Uit de vulling van de oost-west sloot zijn 11 fragmenten aardewerk geborgen. Het zijn 3 fragmenten van gedraaid grijze waar uit de 14de eeuw, een bodemfragment van een roodbakkend bekertje met standring uit de 15de eeuw, een wandfragment van roodbakkend aardewerk uit de 13/14de eeuw, een randfragment van een rode bakpan uit de 15de eeuw, 2 wandfragmenten van steengoed uit de 14/15de eeuw, een bodemfragment van een steengoed kan uit de 15de eeuw en 2 wandfragmenten van roodbakkend aardewerk uit de late 14de tot eerste kwart van de 15de eeuw.

In de andere sloot werden 3 fragmenten van een grijze kom uit de 14de eeuw, 2 fragmenten en een oorfragment van rood aardewerk uit de 14de/15de eeuw, een randfragment van een roodbakkende kan uit het laatste kwart van de 14de tot eerste kwart van de 15de eeuw en een bodemfragment van een steengoed kan uit de 14de eeuw gevonden.

De samenstelling van het aardewerk uit beide sloten toont veel overeenkomsten en dateert uit dezelfde periode: 14de tot 15de eeuw.

Mestkuil

De mestkuil bevond zich voor een groot deel in het noordelijke profiel van de werkput waar het over een lengte van 4,80 m zichtbaar was. De kuil was dwars door de kruising van bovengenoemde sloten gegraven. Het niveau van waar de kuil was ingegraven kon niet bepaald worden omdat het profiel ter plekke vanwege een recente bakstenen fundering was ingestort. De fundering hoorde bij het recent gesloopte pand Dorpsstraat 30. De vulling van de kuil bestond uit sterk humeuze, groengrijze klei met planten- en houtresten en mortelresten. De groene kleur (fosfaten) is verantwoordelijk voor de toekenning als mestkuil.

Datering mestkuil

In de vulling werden drie fragmenten leer gevonden maar geen aardewerk. Aangezien het ingravingsniveau onbekend is kan over een datering niet meer gezegd worden dan dat de kuil recenter is dan de beide slootvullingen; dus in of na de 15de eeuw. Maar een 17/18de eeuwse puinlaag zat wel boven de vulling zodat de kuil dus ouder is. Door het ingestorte profiel is de situatie echter onzeker.

Vervuild en veraard veen

Zoals gezegd waren de sloten gegraven in het natuurlijke

veen. Ten oosten was de oost-west georiënteerde sloot niet meer aanwezig en lag op het natuurlijke veen een pakket vervuild veen. Dit veen was gevlekt met donkergrijze kleiige plekken en bevatte aardewerkscherven en dierlijke botresten. De bovenkant bevond zich bij de mestkuil op een niveau van 60 cm -NAP en in het oosten van de werkput (WP1) iets boven 0 m NAP. De onderkant en dus de bovenzijde van het natuurlijke veen had een niveau van circa 85 cm -NAP. Het vuile veen werd over een afstand van 7,25 m dikker richting Dorpsstraat; van 15 cm tot iets meer dan 85 cm. Voor de duidelijkheid: de veenlaag lag dus niet ten westen van de noord-zuid gerichte sloot.

Meer naar het oosten (5,65 m) in werkput 2 is deze laag eveneens aanwezig maar bestond hier uit veraard veen. Alleen onderin was sprake van een 30 cm dikke laag vervuild en wat puinig bruin veen. De bovenkant van het, er onder liggende, natuurlijke veen kwam hier omhoog van 60 (in het westen van de werkput) tot 30 cm -NAP nabij de Dorpsstraat. De bovenzijde van het veraarde veen bevond zich in een redelijk horizontale lijn op 50 cm +NAP. In het oosten had het een dikte van bijna 1,40 m.

De ligging van het profiel in werkput 2, nabij de Dorpsstraat, bevond zich op een afstand van 5,65 m van het profiel in werkput 1 in het westen. Bovendien zat het eerstgenoemde profiel 2,20 m ten noorden van het profiel in werkput 1. Er zit dus een gat tussen beide profielen en we weten niet hoe ver het veraarde veen zich naar het westen uitstreckte.

Datering vervuild en veraard veen

Het aardewerkmateriaal dat uit het vervuilde veen is aangetroffen bestaat slechts uit 6 fragmenten. Het betreft een wandscherf van een grijze, gedraaide pot, een stuk van een worstoor van een grijze kan, een roodbakkend wandfragment van een voorraadpot en 3 fragmenten van steengoed kannen. Het aardewerk dateert uit de 14de tot in de 15de eeuw. Het materiaal uit het veraarde veen kan evenwel tot in de 16de eeuw dateren. De meeste scherven dateren uit de 14de tot 15de eeuw maar een wandscherf van een steengoed kan, uit het Duitse Raeren of Westerwald, dateert uit de 16de eeuw.

Het veraarde veen, dicht bij de Dorpsstraat is dus later te dateren dan het vervuilde veen; het is echter gebaseerd op slechts één scherf.

afbeelding 11, kleiresten van laatmiddeleeuws vloer- of looppniveau.

Kleilagen

Boven het vuile - en het veraarde veen is in beide profielen sprake van ophogingen met kleilagen. Op het veraarde veen in werkput 2 lag een laag verrommelde, zandige en wat puinige klei. Het puin bestond uit grijze mortelresten en fragmenten van bakstenen en dakpannen. De laag was maximaal 50 cm dik en werd afgedekt door een laag licht kleilig, bruin zand met wat slooppuin. Het is een recente egaliserings/ophogingslaag.

In werkput 1 was de opbouw boven het vervuilde veen anders. Hier lag op het veen een compacte, licht puinige grijze kleilaag. Hierboven, en meer naar het westen ook direct op het vuile veen, was een laag grijze klei met veel mortelresten en baksteenfragmenten aanwezig. Vervolgens eenzelfde laag maar met minder puin van mortel en baksteen. Tenslotte dan de recente egaliserings- of ophogingslaag als in werkput 2. Deze opbouw geldt tot aan de mestkuil en het ingestorte profiel hierboven. De instorting was het gevolg van een restant van een recente fundering. Qua samenstelling doen de puinige kleilagen denken aan de kleilige laag in werkput 2. Maar omdat er een gat zit tussen beide werkputten is niet na te gaan of het om dezelfde lagen handelt.

Aan de andere kant van de mestkuil bevond zich boven de oost-west gerichte sloot én direct op het natuurlijke veen een

dik (1 m) pakket opgebrachte klei met wat mortelresten en baksteenfragmenten. De stratigrafische positie van dit pakket ten opzichte van de puinige kleilagen is door de versturende werking van mestkuil en instorting niet duidelijk.

Datering kleilagen

In de compacte kleilaag direct op het vuile veen (in werkput 1) zijn een bodemfragment met standlob van grijs aardewerk, 2 fragmenten van rood vaatwerk, een rand – en een oorfragment van een bakpan van rood aardewerk aangetroffen. Het materiaal stamt uit de late 14de tot in de 15de eeuw.

Uit beide puinige kleilagen daarboven is van hetzelfde materiaal sprake maar ook van een fragment rood aardewerk met slibversiering (uitslingertechniek) uit het laatste kwart van de 17de eeuw. Ook een fragment van een faience bord uit de 17de of 18de eeuw en twee roodbakken fragmenten van een olielamp uit het laatste kwart van de 17de of eerste helft van de 18de eeuw zijn in de laag aangetroffen.

De dikke laag opgebrachte klei ten westen van de mestkuil leverde slechts 4 wandscherven op van roodbakkerd aardewerk uit het laatste kwart van de 14de- tot 15de eeuw. Deze datering lijkt niet te kloppen omdat de kleilagen met een 17/18de eeuwse datering er stratigrafisch onder lijken te zitten. Zoals al vermeld, is op deze plek het profiel ingestort wat de interpretatie zeker niet ten goede kwam. Maar in de kleilaag is het skelet van een begraven kalf gevonden (zie verderop). Tijdens het bergen zijn hierbij aardewerkscherven gevonden waarbij onduidelijk is of deze in de kleilaag of in de grafkuil lagen omdat een insteek niet te zien was. De 16 scherven betroffen fragmenten van een 17/18de –eeuws majolicabord, fragmenten rood aardewerk uit de 14/15^e eeuw en uit de 16de tot 18de eeuw en van een 17de –eeuwse plavuis.

Ingravingen door het veraarde veen

In de profielen zijn 3 ingravingen in de ophogingslagen te zien. In het oosten is sprake van een minstens 1,20 m diepe ingraving die gevuld is met verrommelde klei, kleilig geel zand met puin van bakstenen, mortelresten en dakpannen. Ook waren resten van vergraven, veraard veen te zien. Een datering is moeilijk vast te stellen maar het puin lijkt veel op de puinresten in de kleilige ophogingslaag die over de vulling heen lag.

16 Iets verder is een tweede vergraving te zien die het gevolg moet zijn van de aanleg van een kelder waarvan de resten vlak vóór het profiel werden aangetroffen (zie beneden). Helemaal in het westen (in werkput 1) bevindt zich een zeer recente ingraving waarin o.m. landbouwplastic werd gevonden.

Resten van kleibanden en lenzen

In en op het veraarde veen werden regelmatig kleiige bandjes of lenzen aangetroffen. De bandjes waren maximaal 10 cm dik en lagen dan weer redelijk horizontaal dan weer liepen ze schuin naar beneden. De bandjes waren licht bruingrijs tot grijs en ook geelgrijs van kleur en hier en daar licht puinig met brokjes baksteen. De kleilenzen kwamen aan de Dorpsstraatzijde veelvuldig voor, in het profiel zijn zelfs 6 niveaus te onderscheiden. De onderste kleiband bevond zich op 20 cm + en de bovenste op 85 cm +NAP. Hoe verder naar het westen des te minder kwamen ze voor. In het westprofiel van werkput 2 werd nog een lens aangetroffen op 21 meter uit de rooilijn van de Dorpsstraat. In werkput 1 werden dergelijke kleilaagjes niet aangetroffen. In het vlak van werkput 2 werden de resten van twee van deze laagjes vrijgelegd. Ze lagen tegen het noordprofiel en waren dus wat groter dan de hier vermelde omvang van 90 bij 40 en 150 bij 90 cm. Ze bevonden zich circa 7,50 en 10,50 m achter de rooilijn van de Dorpsstraat op een niveau van respectievelijk 14 en 31 cm +NAP. De resten bestonden uit licht bruingrijze, vuile klei met baksteenbrokjes en op één werden brandsporen geconstateerd.

Datering kleibanden

Aardewerkscherven werden in de kleibanden en -lenzen niet gevonden, maar tussen het 4de en 5de niveau werd uit het profiel een oorfragment van een bakpan in rood aardewerk gehaald. Het fragment dateert uit de 14de/15de eeuw. Het veraarde veen, waarin de kleilaagjes zijn aangetroffen, dateert uit dezelfde periode en wat later, zodat de kleiniveau's een datering hebben die hiermee overeenkomt.

afbeelding 12, dwarsdoorsnede van laat-middeleeuwse afvalkuil.

Afvalkuil

In het veraarde veen bevond zich op een niveau van 0,03 m +NAP een ovale kuil. Het niveau lag iets onder de onderste kleibandjes. De kuil had een grootste diameter van 70 cm en had nog een diepte van 25 cm. De vulling van de komvormige kuil bestond uit venige, zanderige en puinige grond waaruit 42 aardewerkscherven zijn geborgen. Onder in de kuil lag een tot 10 cm dik laagje met asresten. De kuil is duidelijk met afval dichtgestort.

Datering afvalkuil

De scherven bestonden uit o.m. 27 fragmenten van een roodbakkende grape en 9 fragmenten rood aardewerk waarvan de meeste beroet waren aan de buitenzijde (kookpot). Dit materiaal is afkomstig uit het einde van de 14de tot in de 15de eeuw. Van iets latere datering (16de eeuw) zijn een randfragment van een rode bakpan en een wandfragment van witbakkend aardewerk. Het aardewerk wijkt hiermee niet af van het materiaal dat uit het veraarde veen afkomstig is.

afbeelding 13, houten paal in het veraarde veen.

Houten paal

De afvalkuil lag 16,75 m achter de rooilijn van de Dorpsstraat en op een afstand van 13,80 m werd het restant van een houten paal aangetroffen. De bovenkant van het restant zat op 31 cm +NAP en stak zonder een zichtbare paalinsteek nog circa 30 cm in het veraarde veen.

De onderkant van de paal was gespleten (om verzakking in het veen te voorkomen?). De bovenkant van het restant bevond zich op en iets boven het niveau van de onderste van de aanwezige resten van kleibandjes en kleilenzen.

Datering houten paal

Tijdens het onderzoek en de berging van de houten paal werd een viertal scherven gevonden, maar omdat er geen duidelijke insteek te zien was, zeggen de scherven waarschijnlijk meer over de laag of lagen waarin de paal stak. Het aardewerk is afkomstig uit de 14de eeuw zoals de scherf van een steengoed kan uit het Duitse Siegburg. De paal is dus in die eeuw of wat later in de veenophoging gestoken.

Resten vloer van sub-recente kelder

Direct tegen het zuidprofiel van werkput 2 werden 7 houten planken gevonden. Ze lagen met de kopse kant tegen het profiel (wand van de werkput). De planken hadden een lengte van 1,25 m en een breedte van maximaal 30 cm en vormden een houten fundering van 1,25 bij 1,80 m. Op deze fundering waren op de kant gezette gele bakstenen geplaatst die de vloer van de kelder vormden. Ook de resten van de keldermuur rustten op de houten fundering. De houten fundering was op een niveau van 0 tot 6 cm +NAP in het veraarde veen ingegraven. Tegen het profiel was het hout en de bakstenen vloer verzakt en in het profiel was nog een restant van de ingraving van de kelder te zien. Van de keldermuren was erg weinig overgebleven zodat nergens een ingang was te ontdekken.

Datering kelder

In de puinvulling op de vloer zijn een grijs aardewerkfragment uit de late 14de eeuw, een dakpanfragment, 4 stukken van tegels en een vierkante ijzeren spijker gevonden. Het gebruik van gele bakstenen wijst op een 17de eeuwse datering of recenter en de vierkant gesmede spijker duidt op een datering van vóór het midden van de 19de eeuw. Het terrein staat op de kadastrale kaart uit 1832 aangegeven als onbebouwd. Volgens de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel van Bunschoten werd het benut als tuin. Dit zou betekenen dat het pand waar de kelder mogelijk bij hoorde voor die tijd was gesloopt. Maar op de oudste kadasterkaart uit circa 1822 staat op het perceel wél bebouwing (zie afbeelding 14, kadaster 1822). Deze bebouwing lijkt verdacht veel op de bebouwing die voorafgaande aan het onderhavige onderzoek was gesloopt.

Verrommelde zand/klei ophoging

Boven op het veraarde veen bevond zich een tot 50 cm dik pakket verrommeld zand en klei met puin van bakstenen, dakpannen en mortelresten.

Datering verrommeld pakket

Het pakket dekt ook de uitbraak c.q. ingraving van de sub-recente kelder af. Maar op de veldtekening staat boven deze ingraving en in het verrommelde pakket de notitie; 'puin van F8 (= de sub-recente kelder). Het pakket en de kelder kunnen dus gelijktijdig zijn; uit de 19de eeuw.

Analyse en synthese

Sloten in het veen; 14de/15de eeuw

Zoals uit het voorgaande is gebleken ligt het natuurlijke veen bij de Dorpsstraat ongeveer 4 m (2,55 m -NAP) onder het maaiveld op een kleilaag die is afgezet op het dekzand. Dit niveau veranderd naar het westen nauwelijks; de onderkant van het veen ligt bijna horizontaal. Van een verhoging in het dekzand (een kop) is dus onder het perceel geen sprake.

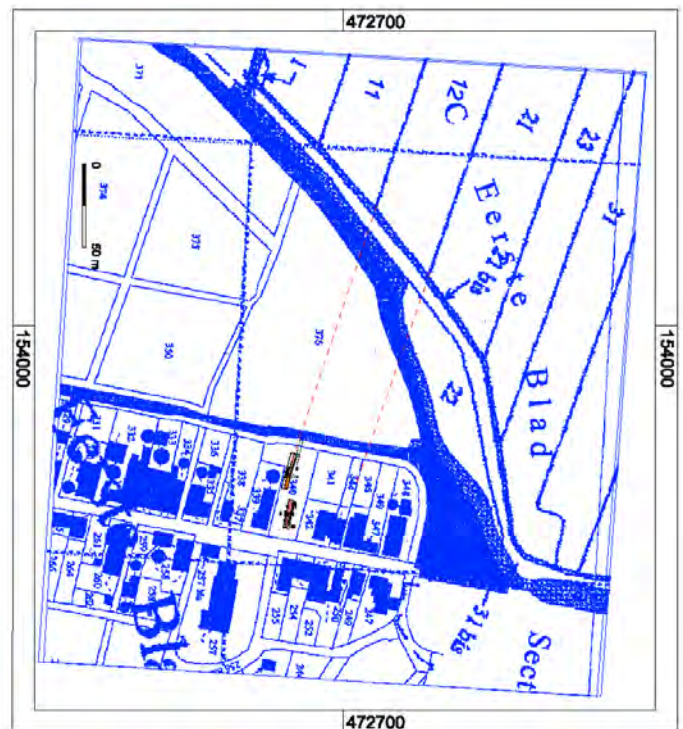
In het westen is het veen nog circa 1,55 m dik maar bij de Dorpsstraat is de dikte toegenomen tot iets meer dan 2,00 m. In het westelijke deel van het onderzochte gebied was in het veen een sloot gegraven met een oost-west oriëntatie.

Ongeveer 34,50 m achter de rooilijn van de Dorpsstraat stopt de sloot en juist op deze plek bevindt zich een noord-zuid gerichte sloot, evenwijdig aan de rooilijn. De oost-west sloot is over een lengte van circa 10 meter ingemeten en blijkt bijna exact in het verlengde te liggen van een perceelsloot ten westen van de stadsgracht. In afbeelding 14 is gebruik gemaakt van twee kadastrale plans van Slits (sectie A, de Veenzijde, eerste blad en sectie C, de Noordzijde, eerste blad) uit 1822. Deze plans zijn verschaald en gedraaid zodat ze precies passen in de huidige topografische ondergrond met de huidige RD coördinaten.⁷ Vervolgens zijn hierin de opgravingsputten met de ingetekende vlakken geplaatst. De aangetroffen oost-west sloot ligt exact in het verlengde van de perceelsloot tussen percelen C11 en C12. De sloten tussen de percelen op de plans van Slits zijn in feite niets anders dan de oorspronkelijk gegraven sloten uit de ontginningsstijd ter ontwatering van het veen. Uit de dicht gegooid (of dicht gegroeide?) sloot onder het perceel Dorpsstraat 28-30 is aardewerk uit de 14de/15de eeuw gevonden. De sloot was dus in de 14de eeuw in functie en mogelijk al in de 13de eeuw.

In de slootvulling is een scherp aangetroffen die in de 13de eeuw gedateerd kan worden maar scherven uit de 12de eeuw zijn niet gevonden. Dit geldt ook voor al het aardewerk-materiaal dat tijdens de opgraving tevoorschijn is gekomen.⁸

⁷ Kleine afwijkingen daargelaten; over grote afstanden tonen de plans van Slits afwijkingen ten opzichte van de huidige situatie.

⁸ Tijdens het proefsleuvenonderzoek Dorpsstraat 4-12 zijn scherven van vóór 1300 niet aangetroffen (Diependaal, bijlage 5).

afbeelding 14, reconstructie van het verloop van ontginningsloot in kadastrale kaart van 1832.

Zoals gesteld, loopt de sloot bij de aansluiting met de noord-zuid gerichte sloot niet verder naar het oosten. In plaats daarvan is boven het natuurlijke veen sprake van een 'ophoging' van vervuild veen. Hierin werd hetzelfde soort aardewerk als in de slootvulling aangetroffen. De 'ophoging' kan ook geïnterpreteerd worden als de vuile toplaag van het natuurlijke veen.

Verderop richting de Dorpsstraat gaat deze laag over in veraard veen waartussen zich loop- of bewoningslagen bevinden. Hier is eveneens aardewerkmateriaal uit de 14de/15de eeuw in gevonden. Als we deze 'vuile' en veraarde laag bij het natuurlijke veen rekenen dan is de dikte bij de Dorpsstraat niet 2 maar 3,30 m, ongeveer 2 maal zo dik als bij de sloot in het lager gelegen deel van het perceel.⁹ Ten gevolge van bewoning is het veen bij de Dorpsstraat 'vervluchtigd' (oxydatie), gaan veraarden en ingeklonken,

⁹ Dit klopt niet helemaal, want tussen de loopniveau's is opgehoogd.

weer verhoogd met veen en het proces herhaalde zich (tot 6 keer). Volgens het schervenmateriaal was hier voor het eerst sprake van bewoning in de 14de (mogelijk 13de) eeuw toen de oost-west (ontginnings-)sloot nog in functie was.

Bewoning op de achterkade van de veenontginning; 14de eeuw

Alles wijst er dus op dat de eerste bewoning plaats vond direct op het veen dat hoger lag dan het ontgonnen land ten westen daarvan. Er was geen sprake van een zandkop (ten minste niet onder het opgegraven perceel) en dus werd gewoond op onontgonnen veen dat, in tegenstelling tot het ontgonnen gebied, (nog) niet was geoxideerd en ingeklonken. Om het water uit het onontgonnen gebied in het oosten op te vangen, diende de noord-zuid sloot, die het overtollige water opving en naar de sloten en de zijdwenden leidde. Het heeft er alle schijn van dat men in de 14de eeuw (mogelijk 13de) op de achterkade van de veenontginning is gaan wonen.

Deze interpretatie van de resultaten, die de opgraving Dorpsstraat 28-30 heeft opgeleverd, zijn een bevestiging van de recente hypothese dat de ontginning van het veen vanuit het westen (de Eem) werd aangepakt en dat in een latere fase de bewoning op de oostelijke achterkade plaatsvond¹⁰. Dit is in tegenspraak met een eerdere aanname dat het dorp Bunschoten op een zandkop is ontstaan en dat van hier de ontginning in zowel oostelijke - als westelijke richting werd aangevangen.¹¹ Vooralsnog zijn er geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van een zandopduiking.

Ophogingen en bewoning aan de Dorpsstraat; 14de tot 16de eeuw

Directe bewoningssporen, zoals paalkuilen of funderingsresten, werden niet gevonden. Er is slechts sprake van één afvalkuil uit de 15/16de eeuw en één houten paal met een vergelijkbare datering. Wel aangetroffen zijn kleiige bandjes en lenzen in het veraarde veen.

Misschien zijn het resten van plaggen van klei tussen het opgebrachte veen en horen ze bij een ophoging, maar de bandjes kunnen ook geïnterpreteerd worden als vloer- of

afbeelding 15, opbouw van de ondergrond Dorpsstraat 28-30

loopniveaus; er zijn geen aardewerkscherven in gevonden maar wel brokjes baksteen en er is sprake van brandsporen.

Er zijn minstens 6 bandjes boven elkaar geconstateerd die van elkaar werden gescheiden door veraarde veen. Volgens de stratigrafische ligging van de eerste bandjes vonden de eerste bewoningsactiviteiten plaats op een laag reeds veraarde veen. Door deze activiteiten klomk het veen steeds meer in met als gevolg dat boven het eerste vloer- of loopniveau is opgehoogd met veen. Hierop volgde een tweede bewoningslaag waarna weer een inklinking plaatsvond en het proces zich herhaalde. De bandjes, de afvalkuil en de paal zijn geen overtuigende aanwijzingen voor bewoning op de plek waar de opgravingsputten zijn aangelegd, maar samen met de gevonden aardewerkscherven en dierlijke botten duidt het toch op bewoning in de directe omgeving. Door deze bewoningsactiviteiten is in de loop der tijd een dikke laag veen omgewoeld en veraard.

Aan de hand van de 6 boven elkaar liggende vloer- of loopniveaus concentreerde de bewoning zich bij de Dorpsstraat tot 8 à 10 m uit de huidige rooilijn. Verder uit de rooilijn kwamen de laagjes klei veel minder frequent voor en 26 m uit de rooilijn werden ze niet meer aangetroffen. In plaats daarvan was sprake van een compacte kleiophoging

¹⁰ Vervloet, 2007.

¹¹ Dekker en Mijnsen-Dutilh, 1995.

op de flank van het veen; dus richting het ontgonnen land met de sloten. Mogelijk diende de kleilaag als bescherming van het veen tegen hoogwater.

Op de kelder met de gele bakstenen na zijn geen andere bewoningssporen van na de 15de eeuw aangetroffen.

Uitwijk en Bunschoten

De scherven in het veraarde veen duiden op een aanvang van de bewoning in de 14de eeuw of misschien al in de 13de eeuw. In de schriftelijke bronnen wordt Bunschoten voor het eerst genoemd in 1294. Schuin tegenover Dorpsstraat 28-30 ligt de huidige kerk van Bunschoten, die tussen 1475 en 1500 is gebouwd. Het is waarschijnlijk dat de kerk een voorganger heeft gekend die uit het einde van de 13de eeuw stamt.¹² De opgraving heeft scherven opgeleverd die in de 13de eeuw kunnen worden gedateerd, zoals een scherf van zogenaamd bijna-steengoed. Het aantal is zeer gering en de opgraving Dorpsstraat 4-12 heeft geen scherven opgeleverd van vóór 1300. Dit is toch opvallend daar beide opgravingen zich dichtbij de toenmalige kerk bevonden. Er zijn geen schriftelijke bronnen vóór 1294 die het dorp Bunschoten noemen maar er zijn wel vermeldingen waarin de naam *Wtwik* ofwel *Uitwijk* voorkomt.

Uitwijk lag aan of dichtbij de Eem (*iuxta Eme*) en werd in een oorkonde uit 1203 genoemd. Uit deze bron kunnen we opmaken dat het om een gebied ging ten oosten van de Eem, dat in ontginning was.¹³ De bewoning (ontginningsbasis) die hierbij hoorde wordt gezocht op hogere delen langs de oostelijke oever van de Eem.¹⁴ Omdat in het ontginningsproces het veen werd ontwaterd en hierdoor oxidatie en inklink plaatsvond kreeg het zeewater van het Almere kans het gebied te overstromen. Na verloop van tijd werd het nabij de Eem te nat voor bewoning en is men gaan wonen langs de hoger gelegen achterkade van de ontginningen, het tegenwoordige Bunschoten. Op basis van het tot nu toe gevonden schervenmateriaal nam deze 'verhuizing' pas tegen het einde van de 13de eeuw een aanvang.

Geen bewoningssporen uit de 16/17/18de eeuw

De verrommelde laag boven het veraarde veen stamt uit de 19de eeuw en kan als egalisering-/ ophoging worden gezien.

¹² Broer, 2000, 267, "presbyter de Bonscoten".

¹³ Vervloet, 2007, 26.

¹⁴ Zie noot 7.

De vondsten

Het aardewerk

De onderstaande tabel geeft een opsomming per aardewerkgroep van de scherven die tijdens de veldwerkzaamheden zijn geborgen

Aardewerktype	aantal	
?	1	fragmenten
Blauwgrijs	1	fragmenten
Elmpter	3	fragmenten
Faience	6	fragmenten
Grijs, gedraaid	91	fragmenten
Grijs, handgevormd	5	fragmenten
Industrieel wit	7	fragmenten
Kogelpot	4	fragmenten
Majolica	8	fragmenten
Porselein	3	fragmenten
Rood	193	fragmenten
Steengoed, echt	35	fragmenten
Steengoed, bewerkt	27	fragmenten
Steengoed, bijna	2	fragmenten
Steengoed, proto	1	fragmenten
Wit	11	fragmenten
totalen	398	fragmenten

De geborgen scherven van Elmpter waar, van handgevormd grijs aardewerk, van kogelpotaardewerk, van bijna - en van proto-steengoed dateren uit de 13de eeuw. Het grijze, gedraaide aardewerk dateert uit de 14de en 15de eeuw, evenals het echte steengoed. Het roodbakkende aardewerk, veelal met loodglazuur, kent een veel ruimer gebruiksperiode: vanaf de 13de tot in de 19de eeuw. Het geborgen witbakkende materiaal kan vanaf de 15de tot in de 18de eeuw gedateerd worden. Het overige aardewerk uit de ondergrond van Dorpsstraat 28-30 stamt uit de 17de tot in de 20ste eeuw.

Uitgesplitst op tijdsperiode geeft dit het volgende beeld :

13 ^{de} eeuw	3,8 %
14 ^{de} -15 ^{de} eeuw	45,2 %
15 ^{de} -16 ^{de} eeuw	4,8 %
17 ^{de} -20 ^{ste} eeuw	<u>46,2 %</u>
	100 %

Opvallend is natuurlijk het hoge percentage dat uit de periode 14de – 15de eeuw stamt en het lage aandeel van het materiaal dat gedateerd kan worden van de 15de - tot in de 16de eeuw.

De scherven van gedraaid grijs aardewerk zijn hoofdzakelijk afkomstig van kannen en kommen maar een paar fragmenten zijn afkomstig van grapes en van potten. Het handelt om lokaal geproduceerd aardewerk. Het roodbakkende aardewerk bestond uit wand-, rand-, bodem-, oor- en pootfragmenten. De scherven hoorden bij bakpannen (vaak beroet), borden (veelal met slibversiering), grapes, potten en kannen, kommen en olielampen. De fragmenten van grapes waren vaak beroet en dit maakt de kookfunctie duidelijk. De potten hadden veelal een voorraadfunctie terwijl de kannen bijna allemaal schenkkanen kunnen worden genoemd. Ook het steengoedaardewerk had een schenkfunctie waarbij het recentere steengoed ook als flessen (b.v. mineraalwater) kunnen worden beschouwd. Een witbakkende scherf (de bodem/buik met een aanzet van een worstoor) kon gedetermineerd worden als zijnde een miniatuurkannetje dat in de 17/18de eeuw als speelgoed werd gebruikt. Het industrieel vervaardigde materiaal bestond uit fragmenten van borden afkomstig uit de fabrieken van Regout in Maastricht.

Conclusie

Het enige fragment proto-steengoed kan duiden op een eerste bewoning in de eerste helft van de 13de eeuw. De scherf is echter, samen met veel recenter materiaal, aangetroffen tijdens de aanleg van de bouwputten nadat het onderzoek was afgesloten. De scherf is zodoende niet echt betrouwbaar. Gezien de andere scherven (3,8% van het totaal) uit de 13de eeuw kan de bewoning op de achterkade van de ontginningen in de tweede helft van de 13de eeuw zijn begonnen. Het grote percentage scherven uit de 14/15de eeuw en het botmateriaal (zie beneden) toont dat in deze periode de bewoning in de onmiddellijke omgeving vrij intensief. Na deze periode nam de bewoning, volgens het aanwezige aardewerk, drastisch af.

Dierlijk botmateriaal

Alleen de dierlijke botresten die afkomstig zijn uit de venige lagen, de sloot, de kleiophoging en de afvalkuil worden hier behandeld. De overige botresten zijn afkomstig uit de stort of konden tijdens de aanleg van de werkputten niet aan een laag of spoor worden gekoppeld. Ook wordt hier geen aandacht besteed aan niet determineerbare botfragmenten maar die wel afkomstig zijn van grote - en middelgrote zoogdieren.

Botresten uit de sloten

In de vulling van beide sloten zijn 13 botfragmenten van rund en varken gevonden. Het gaat om 5 botten van varkens waaronder de kaakfragmenten van 2 jonge varkens (1-6 en 7-14 maanden) en een nekzwervel van een volgroeid varken. De 8 runderbotten omvatten o.a. een kaak van een jong rund (15-26 maanden) en een schouderblad en opperarmbeen van een volgroeid rund. Op veel botfragmenten zijn slachtsporen geconstateerd en vraatsporen van een hond komen voor op twee runderbotten. De botten zijn afval van vleesconsumptie. In de vulling van de sloten werden ook 2 gewone mosselschelpen gevonden.

Botresten uit het vervuilde veen

Hier zijn 36 botfragmenten van rund en één van een varken geborgen. Twaalf fragmenten zijn alleen afkomstig van een achterpoot, voornamelijk links. Ook is de atlas gevonden en hierop zit het enige slachtspoor maar het is niet duidelijk of dit bot bij het skelet behoort of ingedeeld moet worden bij afval van vleesconsumptie. Pathologische veranderingen zijn bij de resten van het skelet niet aangetoond. Het betreft een jong dier (jonger dan 2-2,5 jaar). Een ander skeletdeel zijn 20 fragmenten van een jong dier (1-6 maanden). Er zijn geen slacht- of vraat sporen gevonden en ook geen pathologische veranderingen. De overige runderbotten zijn een rib, de halszwervel van een foetus en een borstzwervel van een volgroeid dier. Vraatsporen van een hond zijn aanwezig. Er werd één botfragment van een varken gevonden.

Botresten uit het veraarde veen

In totaal zijn uit het veraarde veen 9 botfragmenten van dieren geborgen. Het betreft 7 runderbotten waaronder het hielbeen van een jong dier en een kaakfragment met hak- en

vraatsporen. Een volgroeid dijbeen met slachtspoor is afkomstig van een paard maar het is niet duidelijk of het slachtspoor wijst op consumptie. Tenslotte is het dijbeen met slachtsporen van een varken aangetroffen.

Botresten uit afvalkuil

In de afvalkuil met asresten zijn 11 botfragmenten gevonden waarvan 6 determineerbaar. Vier fragmenten zijn afkomstig van een varken en 2 van een rund. Slachtsporen zijn geconstateerd maar geen vraatsporen.

Botresten uit de ophogingen van klei boven de oost-west sloot

In het uiterste westen van de opgraving (in werkput 1) werden in de kleiophoging boven en naast de oost-west sloot de overblijfselen gevonden van een rund. Het dier is met uitzondering van een groot deel van de schedel, de hoornpitten, de rechter onder- en bovenkaak en de linker middenvoetsbeen voor het grootste deel geborgen. Mogelijk zijn de missende delen in de opgravingswand achtergebleven. Het skelet betreft een jong dier van 6 tot 15 maanden oud. Op het botmateriaal zijn geen (slacht)sporen aangetroffen en ook pathologische veranderingen zijn niet aangetroffen.

Wel slachtsporen tonen de vier botten van een volwassen rund en van een volwassen paard, die in de onmiddellijke nabijheid van het kalf zijn gevonden. Het betreft dus afval bij de vleesconsumptie dat bij het dode kalf is begraven. Het kalf is niet geslacht omdat op de botten geen (snij- of hak)sporen werden geconstateerd.

In de ophoging lag ook de tarsometatarsus van een volgroeide huishoer (kip) en het scheenbeen van een hond.

Een bijzonder botfragment

In het veraarde veen is een gepolijst voorwerp van been gevonden. Het is gezaagd uit de metatarsus van een rund en heeft een lengte van 13,2 cm, een breedte van 2,3 cm en een grootste dikte van 0,5 cm. Alleen de buitenzijde (van de metatarsus) is gepolijst en aan één uiteinde met een natuurlijke groef in het bot zijn twee gaatjes met een doorsnede van 4,5 mm geboord (ter weerszijde van de groef). Het andere uiteinde is aangepunt maar het uiterste puntje is afgebroken. Op het gepolijste

afbeelding 16, bewerkt benen voorwerp uit 14de/15de eeuw (boven) met een detail (onder) van de groeven aan de zijkant van het voorwerp.

oppervlak zijn langs één zijde lange groeven te zien maar ook rijen van erg korte lijnen in de breedte van het voorwerp. De lijntjes liggen erg regelmatig uit elkaar (het lijkt bijna op een millimeterverdeling) alsof ze met een radstempel zijn aangebracht. De functie van dit platte voorwerp is vooralsnog onduidelijk, maar gedacht kan worden aan een boetnaald die gebruikt werd in de visserij (?) of een polsbeschermer.

Conclusie

Het totaal aantal geborgen botfragmenten bedraagt 105 (205 inclusief het kalf) waarvan 42 fragmenten niet determineerbaar zijn (grote - en middelgrote zoogdieren). Veel fragmenten zijn als afval van vleesconsumptie te duiden en in één geval (mogelijk twee) betreft het een begraving van een jong dier (kalf). Knaagsporen van honden komen vaak voor.

De meeste fragmenten zijn aangetroffen in de kleiophogingen boven de sloten; 28 (exclusief het kalf). Belangrijker is het aantal van 18 fragmenten dat in de sloten is gevonden, daar deze in dezelfde periode (14de/15de eeuw) zijn gedumpt als het botmateriaal dat in de het veraarde veen is terecht gekomen. Het minste aantal bevond zich in het veraarde veen (7) en hier bevonden zich ook de loop- of woonniveaus die men blijkbaar schoner hield dan de omgeving. De 11 botfragmenten in de afvalkuil bevestigen zijn functie; de kuil lag wel nabij de woonomgeving.

Volgens het botmateriaal hebben de toenmalige bewoners gebruik gemaakt van runderen en paarden, maar schapen (of geiten) zijn in het materiaal niet vertegenwoordigd. Deze conclusies zijn echter gebaseerd op een onderzoek van een klein deel van het perceel en ook lang niet alle eens aanwezige botfragmenten zijn in de vondstzakken terecht gekomen. De conclusies zijn dus voorlopig.

Conclusie

De eerder in dit rapport geponeerde onderzoeksvragen worden als volgt beantwoord:

Wat is de aard, omvang en datering van de binnen het onderzoeksgebied aanwezige vindplaats(en), en de gaafheid en conservering ervan?

De aangetroffen vindplaats bevat resten van ophogingslagen, sloten, kuilen, een dierengraf, funderingen en een paalkuil. Deze zijn verspreid over het gehele onderzoeksgebied aangetroffen. De oudste resten dateren uit de (tweede helft) van de 13de eeuw, de jongste zijn zeer recent. Aangaande de gaafheid en de conservering van de sporen is duidelijk geworden dat de sporen in de 14/15de-eeuwse lagen afgedekt zijn door recentere puinige en kleiige ophogingen. Hierdoor zijn deze sporen goed geconserveerd bewaard. Voorzover recentere sporen als funderings- en paalresten tot in deze venige lagen steken, zijn deze ook goed bewaard.

Welke periodes zijn binnen het onderzoeksgebied vertegenwoordigd en op welke manier?

Binnen het onderzoeksgebied zijn enkel resten uit de Late Middeleeuwen en de Moderne Tijd aangetroffen. Het betreffen ontginnings-, ophogings- en bewoningssporen

Hoe verhouden deze zich tot de bekende aanwezige periodes in de regio?

De aangetroffen periodes zijn conform de verwachting en passen goed in het beeld voor de regio.

Is op basis van archeologische resten de natuurlijke gesteldheid van het gebied te reconstrueren en in hoeverre heeft deze een rol gespeeld bij het ontstaan en ontwikkeling van het cultuurlandschap en de nederzetting?

De ondergrond bestaat overwegend uit veen. Niets wijst op de aanwezigheid van een zandkop in het dekzand onder het veen die de locatie van de nederzetting bepaalde.

Zijn er op basis van de archeologische resten uitspraken te doen over de gebruiks- en bewoningsgeschiedenis van deze locatie en de gebruikers/bewoners (status, leefwijze, herkomst), eventueel gespecificeerd naar periode (fasering)?

Sporen van menselijk ingrijpen in het landschap vroeger dan de 13de eeuw zijn niet aangetroffen. Vanaf de 14de eeuw (of mogelijk zelfs vanaf de 13de eeuw) is sprake van menselijke bewoning op de achterkade van de Eemlandse ontginningen.

De gevonden ontginningsloten dateren ook uit deze periode; de noord-zuid georiënteerde sloot hoort bij de achterkade van de ontginningen vanuit het westen richting Bunschoten. De achterkade loopt evenwijdig aan de huidige Dorpsstraat en tussen deze sloot en deze straat is het natuurlijke veen ongemoeid gelaten. Voor een deel is dit veen opgehoogd en hier hebben zich mensen gevestigd. Volgens het schervenmateriaal nam deze bewoning in de 14de eeuw toe om vervolgens ergens in de 15de eeuw sterk af te nemen. Bewoningssporen uit de (late) 16de tot begin 19de eeuw lijken vrijwel te ontbreken.

Hoe verhoudt deze informatie zich tot gangbare theorieën en bekende bronnen, zoals historisch kaartmateriaal en archiefstukken?

Het aangetroffen, oudste aardewerk (hoewel in een geringe hoeveelheid) duidt op menselijke aanwezigheid vanaf de 13de eeuw; de scherven van bijna steengoed wijzen zelfs op een datering vanaf de tweede helft van die eeuw. Dit is in overeenstemming met de eerste schriftelijke vermelding in 1294 van Bunschoten. Het is heel verleidelijk de afname van bewoning in de 15de eeuw in verband te brengen met de strafexpeditie vanuit Utrecht in 1430, waarbij de Bunschoter bevolking een hoge boete moest betalen 'omdat het Hollanders ingelaten en geholpen had', en Bunschoten zelf 'tot den gront toe afgebroken' werd.¹⁵

Is er op basis van de resultaten uit dit onderzoek een aanpassing of nadere invulling van de archeologische verwachting voor de omgeving van het onderzoeksgebied te maken?

Het onderzoek van het perceel Dorpsstraat 28-30 is van groot belang voor een beter inzicht in de vroegste geschiedenis van Bunschoten. De conclusies hierover zijn gebaseerd op de resultaten van onderzoek op slechts één perceel; een heel klein deel van het totale oppervlak van de historische kern van Bunschoten. Het kunnen dan ook niet anders dan voorlopige conclusies zijn. Ze vormen wel een uitgangspunt voor toekomstig archeologisch onderzoek in de historische kern langs de Dorpsstraat, waarbij de nadrukkelijk gekeken moet worden naar de resten van de laat-middeleeuwse ontginningen en de eerste bewoning (op een achterkade of toch op een zandkop?).

¹⁵ Vervloet, 1973, 429, noten 55 en 56.

Samenvatting

Een geplande nieuwbouw op het perceel Dorpsstraat 28-30 vormde de aanleiding voor een archeologisch onderzoek omdat het bodemarchief zou worden aangetast. Het perceel ligt in het noordwesten van de historische dorpskern van Bunschoten en heeft een hoge archeologische waarde. Het onderzoek vond plaats in juli 2009 en werd uitgevoerd door medewerkers van het Centrum voor Archeologie van de gemeente Amersfoort in opdracht van de gemeente Bunschoten-Spakenburg.

Op de plaats van de toekomstige bouwplaats werden twee opgravingsputten aangelegd. Er kon worden volstaan met één sporenvak en aan de profielen werd extra aandacht besteed in verband met de bodemopbouw. Hiertoe werd op een beperkt (in verband met grondwater) aantal plaatsen tot op het dekzand verdiept.

Nabij de Dorpsstraat ligt het dekzand 4 m (2,55 m -NAP) beneden het maaiveld; dit niveau blijft hetzelfde in westelijke richting. Er is geen sprake van een kop in het dekzand. Boven het dekzand is een circa 20 cm dik pakket klei afgezet en hierop is veengroei ontstaan. Het veen is bij de Dorpsstraat circa 2 m dik (wellicht circa 3 m), maar in het westen van het perceel is het veen hooguit 1,55 m dik. Hier, in het westen, bevinden zich de resten van ontginningsloten uit de 13de eeuw. Eén van deze sloten is noord-zuid georiënteerd en hoort bij de achterkade van de ontginningen in het Eemland. Het veen tussen deze sloot en de Dorpsstraat was dikker omdat dit buiten de ontginning viel, maar het is ook opgehoogd. De bovenste delen van het natuurlijke veen zijn vervuild en veraard tengevolge van menselijke activiteiten op deze achterkade. Door deze bewoning zakte het veen ook in elkaar waardoor regelmatig werd opgehoogd met veen waarop een laag klei werd aangebracht als vloer- of looppniveau. Nabij de Dorpsstraat is sprake van 6 opvolgende kleilagen waarop ook brandsporen voorkomen.

Directe aanwijzingen voor bewoning in de vorm van resten van een huis zijn niet aanwezig, alleen één houten paal en een afvalkuil getuigen van menselijke bewoning in de directe omgeving. Volgens het aangetroffen aardewerkmateriaal nam de bewoning een aanvang in de (tweede helft van de) 13de eeuw en aan de hand van het vele materiaal uit de 14de tot in 15de eeuw nam de bewoning toe. De kleine hoeveelheid

scherven uit het einde van de 15de eeuw en uit de 16de eeuw geeft aan dat de bewoning afnam. Deze opgravingsgegevens zijn te koppelen aan twee historische bronnen. Bunschoten wordt in deze bronnen voor het eerst genoemd in 1294 en in het jaar 1430 werd de stad door Utrechtse troepen met de grond gelijk gemaakt omdat de Bunschoters zich hadden ingelaten met de Hollanders.

Boven deze laat-middeleeuwse bewoningslagen werden in de 17de eeuw (mogelijk al in de 16de eeuw) ophogingslagen gedeponeed, bestaande uit klei en puin. Bewoningsporen uit deze tijd en tot in de 19de eeuw zijn niet in de opgravingsputten aangetroffen.

Het belangrijkste resultaat van dit onderzoek is de vaststelling van de aanwezigheid van een achterkade waarop Bunschoten is ontstaan. Omdat het onderzoek op het perceel Dorpsstraat 28-30 slechts een klein stukje inneemt van het totale oppervlak van de historische kern van Bunschoten binnen de 'bochwalle' heeft deze conclusie een voorlopig karakter en dient te worden getoetst aan de resultaten van toekomstig onderzoek langs de Dorpsstraat. De belangrijkste vraagstelling voor dergelijk onderzoek moet dan ook gericht zijn op de laat-middeleeuwse ontginningsporen in de ondergrond. Ook dient hierbij de aan- of aanwezigheid van een kop in het dekzand niet uit het oog worden verloren.

Literatuur

26

Beek, A. ter, P. Koelewijn, D.T. Koen en M. Mijnsen-Dutilh, 2005: *Bunschoten in 1832. Grondgebruik en eigendom*, Utrecht.

Blijdenstein, R., 2005: *Tastbare Tijd. Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*, Provincie Utrecht.

Broer, C.J.C., 2000: *Uniek in de stad. De oudste geschiedenis van de kloostergemeenschap op de Hohorst bij Amersfoort, sinds 1050 de Sint-Paulusabdij in Utrecht: haar plaats binnen de Utrechts kerk en de ontwikkeling van haar goederenbezit (circa 1000 - circa 1200)*, Utrecht.

Dekker, C. en M. Mijnsen-Dutilh, 1995: *De Eemlandsche Leege Landen. Ontginningen rond de mond van de Eem in de 12^e en 13^e eeuw*, Utrecht.

Diependaal, S., 2009: *Dorpsstraat 4-12 te Bunschoten, gemeente Bunschoten. Inventariserend veldonderzoek d.m.v. proefsleuven (concept)*, Doetichem.

Gemeente Bunschoten, 1992: *Zicht op monumenten*, Bunschoten.

Mulder, F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en Th.E. Wong (eds.), 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen/Houten.

Snieder, F.M.E., 1997: Bunschoten. Signaleringen en vondstmeldingen, in: Kok, D.H., S.G. van Dokkum, F. vogelzang (eds.), *Archeologische Kroniek Provincie Utrecht 1991-1992*, Utrecht.

Schorn, E.A., 2007: *Plangebied Dorpsstraat 4-12 te Bunschoten (gemeente Bunschoten). Archeologisch Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek (verkennende fase)*, Deventer (BAAC rapport V-07.0409).

Spitzers, T.A. et.al., 2009: *Opgraving Dorpsstraat 8-10 te Bunschoten, gemeente Bunschoten. Zeven eeuwen bebouwing en bewoning*, Doetichem (Synthegra Rapport S090148).

Vervloet, J.A.J., 1973: Bunschoten: Rise and Fall of a Little Town in the Middle Ages, in : *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek* 23, 421-434.

Vervloet, J.A.J. en J.R. Mulder, 1976: Reconstructie oude stadsgracht van Bunschoten op basis van historische gegevens en bodemkundig veldonderzoek, in *Recreatievoorzieningen* nr. 4, 137-141.

Vervloet, J.A.J., 1983: *Bunschoten 600 jaar*, in *FleHITE* 15, nr.2, 28-32.

Vervloet, J.A.J., 2007: Nederzettings- en ontginningsgeschiedenis, in: Vervloet, J. en S. van den Bergh (eds.), *Eemland in verandering. Ontginningen en ruilverkaveling in het gebied van de Eem*, 15-36.

Wouda, B., 2008: Boeren op het moer of blij met de klei? Dicipines in discussie over de ontginningsgeschiedenis van het Eemland, in *Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis* 17 (2008), 47-61.

Bijlagen

Fnr.	WP	Vlak	Tekening	Interpretatie	Omschrijving	Datering
1	1			Dierengraf	skelet kalf	17/18
2	1	1	2	Sloot	oost-west	14/15
3	1	1	1	Beerkuil	mestkuil	15/16
4	1	1		Sloot	noord-zuid	14/15
5	1	1		Spoor	niet onderzocht	14/15
6	2	1		Afvalkuil		15/16
7	2	1		Paal	hout	15/16
8	2	1		Fundering / fundament	houten keldervloer	18/19
9	2		2	Ophoging, kunstmatig	veenophoging	14/15
10	1		1	Ophoging, kunstmatig	kleiophoging	17/18
11	1		1	Ophoging, kunstmatig	veenophoging	14/15
12	1		1	Ophoging, kunstmatig	ophoging puinig klei	17/18
13	1		1	Ophoging, kunstmatig	kleilaag met puin	16/17
14	1		1	Ophoging, kunstmatig	kleilaag compact	14/15
Totaal aantal: 14 featurenummers						

tabel 2 – sporenlijst

Vnr.	WP	Vlak	Fnr	Tek.nr.	Verz. wijze	Omschrijving
1	1			1	Troffelend	skelet kalf
2	1					aanleg
3	1	1		2		aanleg sloot
4	1	1				aanleg veenophoging
5	2					aanleg wp2
6	2					aanleg ophoging veraard veen
7	1					stort
8	2					stort
9	2	1		8	Scheppend	puinvulling kelder
10	2	1			Scheppend	ophoging veraard veen
11					Metaaldetector	stort algemeen
12	2	1			Metaaldetector	veenophoging, kan gemengd zijn
13	2	1			Metaaldetector	stort
14	1					deel skelet rund (aanleg?)
15	2	1	2	9	Monster	bota, veenophoging
16	2	1	2		Monster	bota, natuurlijk veen (zie tek.)
17	2		2	9	Troffelend	uittroffelen profiel
18	2		2	9	Troffelend	uittroffelen profiel
19	2		2	9	Troffelend	uittroffelen profiel
20	2	1		7	Scheppend	coupe paal
21	2	1		6	Troffelend	coupe kuil + afw.
22	2		2		Monster	monster natuurlijk veen 70 cm onder F8
23	2		2		Monster	monster zandlaag, ca. 4 m onder maaiveld
24	2		2		Monster	monster kleilaag, ca. 3,90 m onder maaiveld
25	2		2		Kraan	boomstronk onderzijde natuurlijk veen ca. 3,60-3,80 m onder maaiveld
26					Stortvondst	stort algemeen
27	1		1		Troffelend	grens F2 + kleilaag F9
28	1		1	2	Troffelend	uit sloot
29	1	1		3	AANLEG	mestkuil
30	1		1	12	Troffelend	uittroffelen profiel
31	1		1	10	Troffelend	uittroffelen profiel
32	1		1	13	Troffelend	uittroffelen profiel
33	1		1	11	Troffelend	uittroffelen profiel

34	1	1	14	Troffelend	uittroffelen profiel
35	1	z	4	Scheppend	noord-zuid sloot
36	1		4	Monster	bota
37	1	1	2	Monster	bota
38	1	1	2	Scheppend	coupe sloot in profiel
39				Stortvondst	verzameld tijdens uitgraven bouwput
Totaal aantal: 39 vondstnummers					

tabel 3, vondstenlijst

V nr	Aantal	Materiaal	Soort	Voorwerp	Type	Oopmerking	Datering	
0	1	voorw	Metaal	IJzer	SCHARNR	duim	L muurdeel 7,5 cm Stift 4 cm	subrecent
0	1	voorw	Metaal	IJzer	SLOT	beslag	Totale L 10 cm waarvan 5,5 cm in deurpost, totale hoogte 4 cm	subrecent
0	1	voorw	Metaal	IJzer	RING	staling		?
1	5	frag	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		2 poten en 4 wand-delen van grape (?), deels broet	14d/15A
1	3	frag	Bouwaardew.	TEGEL	TEGEL		creme glazuur	modern
1	1	stuk	Bouwaardew.	TEGEL	TEGEL		Grote hoekfiguur, bourgondische lolie.groot. Blauw. Ornament gele drietulp tulp met bol in blauwe kwadraat.	
1	1	frag	Glas	MELKGLAS	???		1 cm2, opaalkleur, 2 mm dik	18/19e?
1	3	frag	Glas	???	VENSTER	vlakglas	2 fragmenten ouder glas, goud geiriseerd en dun, grootste is grijsgroen, dikker en beknabbeld.	16/19e
1	1	frag	Metaal	IJzer	SPIJKER	vierkant		?
1	1	frag	Bouwaardew.	DAKPAN	DAKPAN			?
1	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	???		dun simpel uitstaand randje, inw. lood. Indet, ook geen maten mogelijk	16/17e
1	1	bodem	Aardewerk	MAJOL	BORD		brede standing, deco blauwe vegen, wsch waterpartij, type landschap	17d/18A
1	1	frag	Bouwaardew.	BAKSTEEN	???			
1	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		rand als r-gra-12. te klein om maten te nemen. Bozmodel	17d/18e
1	2	frag	Bouwaardew.	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
1	1	frag	Bouwaardew.	MORTEL	XXX			
1	8	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		indet materiaal. 1x inw slijb waaroor lood en lood uitw. Waarschijnlijk 17e eeuwsw kop	16/18e
2	1	rand	Aardewerk	INWIT	BORD			19e
2	1	rand	Aardewerk	INWIT	KOP		geen paars, misschien toch horend bij schotel?	19e
2	2	frag	Aardewerk	PORS	BORD		als ep-bor-5 met verdiepte spiegel, echter geen uitstaande rand.	19/20e
2	3	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		indet qua functie	14d/15A
2	5	frag	Glas	???	BEKER	bier	misschien bek-9. 1x rand, 4x wand gladde cilindrische beker. Blauw glasdraadje als mondrand. Varen of potasglas.	17e
2	1	poot	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		bodemfrgm met 1 klauwpootje	14d/15A
2	1	frag	Metaal	KOPER	???			
2	1	rand	Aardewerk	WIT	GRAPE		rand lijkt het meest op w-gra-36 heldergeel lood met ijzerplekken. Buiten beroet. brede kraag, buitenkant bol gesneden.	17e?
2	2	frag	Metaal	KOPER	???	buisvormig	fragm van een dun roodkoper buisje/busje oid, ntd., sterk aangetast.	
2	1	frag	Bouwaardew.	DAKPAN	DAKTEGEL			
2	1	frag	Aardewerk	Roodbakkend	BORD		wandfrgm verder indet	18e
2	1	frag	Bouwaardew.	HUT	???			
2	4	frag	Bouwaardew.	BAKSTEEN	???			modern
2	3	frag	Bouwaardew.	TEGEL	TEGEL		i Fragm bewaard. Wit glazuur met "parel" vlekken.	
2	1	frag	Bouwaardew.	TEGEL	PLAVUIS		Blauwe en bruine fabtasedecoratie.	modern
2	1	frag	Bouwaardew.	DAKPAN	DAKPAN			
2	7	wand	Aardewerk	GRIJS	KOM			14/15e
2	5	frag	Aardewerk	MAJOL	???		zeer grote schotel of kom? vanaf rand 9 cm naar binnen blauw met do bl bloemen tussen komvormen., daaronder 5 mangaan cirkels, daaronder stippen per 4 gegroepeerd. Alle scherven passend	18B/19e
2	1	wand	Aardewerk	Roodbakkend	KAN		vrij lichtrood baksel.	15e
2	1	oor	Aardewerk	PORS	POT			18B/19e
2	4	frag	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		2x2 passend	14d/15A

2	1	rand	Aardewerk	GRIJS	GRAPE		rand als g-gra-1	14d/15a
2	2	frag	Aardewerk	Roodbakkend	POT	voorraad	2 stukken passend tot 1 compleet oor.	14d/15e
2	1	wand	Aardewerk	KGP	POT	/		13e
2	1	wand	Aardewerk	KGP	POT		vingerknepen goed voelbaar	13e
2	1	voorw	Glas	???	FLES	huishoud	afgeplat flesje, vert. malnaden en 1 zijde met 2 bogen in relief tot op schouder, erbinnen vert. in relief 'AZYNESENCE'.	1850/1900
2	1	wand	Aardewerk	GRIJS	KOM		groot vrij valk frgm, verder indet	14/15e
2	1	oor	Aardewerk	Roodbakkend	BAKPAN		oor met overgangsvorm van toegevoegen naar 3lobbig	15/16
2	1	rand	Aardewerk	S2	POT	voorraad	rand van een s2-pot6 Rand zelf anders, ,dikke manchete en horis vlak. Dik glanzend zoutglaz. 1n rechthoek van 2,5/1,4 cm: 1 1/2, alles ingegroefd. Ook deel ingegroefd stempel te zien;ovale lijn. verder indet	19/20
2	1	bodem	Aardewerk	S2	KAN		inw ook zoutglazuur of glazuur uit scherf zelf/lekachtig opp uitw. Vogens ralf menneke is dat kenmerkend voor frechen	16°
2	1	wand	Aardewerk	S2	KAN		beige scherf is raar, anderswas het raeren/frechen. Ovenfoutje?	16°
2	2	frag	Aardewerk	S2	KAN		randfrgm @4 cm en buikgrfm @ zie boven van wsch kan-32. Gelige scherf hoort niet bij frechen, uiterlijk wel.	17°
2	1	voorw	Metaal	IJzer	BAK	schotel	geemailleerde schotel, sub-recent, zwaar beschadigd, bruin maille.	19- 20
2	1	wand	Aardewerk	S1	KAN			14°
2	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	POT	voorraad	potrand uit bruijn p.137 nr 1	14d/15e
2	1	wand	Aardewerk	GRIJS	???		wsch kan of kom	14°
2	1	bodem	Aardewerk	S2	KAN		Indet	15°
2	3	bodem	Aardewerk	INWIT	BORD	schoteltje	net nog stempel met maestrich leesbaar 2 passend bodem, 1x rand	19°
2	1	rand	Aardewerk	S1	KAN		fijne ribbels, met halverwege hals een verdikte ribbel	14d/15e
2	2	rand	Aardewerk	S2	KAN		wsch s2-kan-50.gele niet goed doorbakken scherf.lijkt siegburg maar daar zou geen glazuur inw. voorkomen..., alleen leksporen. Mondrand neigt naar binnen.@ hals zelf 8 tot 9 cm.	15B
2	5	wand	Aardewerk	S2	FLES	min.water	min.waterkruik	18d/19e
2	2	frag	Aardewerk	Roodbakkend	BORD			17d/18A
2	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	BORD			17d/18A
2	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	POT		randprofiel als r-pot-20 uit sted.vingerindrukken op rand.flauwe dekselgeul. rand 1,3 cm dik.	1530/1575
2	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	BORD		lijkt qua vorm r-bor 6, qua deco werra. Slibstreepjes op vlag van binnen naar buiten aangebracht. Veel slordiger da echte werra.op overgang vlag naar spiegel dikke slijblijnen, groen vervuild lood.	16e
2	1	wand	Aardewerk	S2	FLES	p-kruik	overgang hals/schouder delen cirkels en daarbinnen ingedrukte vierkanten van bijna 1 cm2.(stempelwerk?)	18bc
2	1	wand	Aardewerk	WIT	???		grape o.i.d. Ribbels, grootste wijde zie boven	16/17e
2	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		uitstaande rand als dekselgeul met dik worstoor, niet boven rand uitkomend.	14/15e
3	2	frag	Bouwaardew.	MORTEL	XXX		1fragm bewaard	
3	1	frag	Metaal	IJzer	SPIJKER	vierkant		
3	1	stuk	Bouwaardew.	MORTEL	XXX			
3	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	BAKPAN		dakpanrand als r-bak-4 of-13, beroet, verder indet dat:-4=16B/17a -13= 17A.gezien gebruik glazuur lijkt hij toch vroeger.	15e
3	3	frag	Aardewerk	GRIJS	???		1x rand als g-kom-7, 2x bodem van 2 ex kan of kom, wsch 4 lobben	14e
3	1	bodem	Aardewerk	Roodbakkend	???		kopbodem of bekerbodem?	15/16e
3	1	bodem	Aardewerk	S2	KAN		chocoladebruin opp., matig zout. Inw. bruin als raeren, uitknijpmanier als langerwehe. Toch vroeg raren?	15/16e
3	1	wand	Aardewerk	S1	???		wsch kan.	14e
3	1	wand	Aardewerk	S2	???		mini scherf inw geen behandeling	15/16e
3	1	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		kan, pot of wijde grape, aanzet worstoor met vingerindruk inw.	14e
4	1	frag	Bouwaardew.	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
4	2	frag	Aardewerk	GRIJS	KAN		grot worstoor met aanbeide aanhechtingen een vingerindruk 2x wandscherf	14d/15A
4	1	wand	Aardewerk	S2	KAN		dakpanrand als van langerwehe kannen (s12-kan1 b.v.) maar geel baksel als vroeg siegburg. Vorm i.i.g.14d/15	14d/15e
4	1	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		inw geen lood, voorraadpot?	14d/15a
4	1	rand	Aardewerk	GRIJS	???		Pot Strak horis. afgesneden rand, zich na 1 cm eronder verwijdend. Lijkt meest op g-pot 6 maar ons ex juist zeer dunwandig	14e
4	1	wand	Aardewerk	S2	???		uitw li gr, inw bruin en ook zoutglaz	16e

5	1	wand	Aardewerk	GRIJS	???		hardgebakken, opp met butsjes. Ook zwarte stukjes(chamotte)	14e
5	1	frag	PYP	PIJPAARD	PIJP	tabakspijp	1 steelfragment	
5	1	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		indet van grape of kanneltje	14e
5	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	???		wsch wijde grape met kraagrand.	17b?18A
5	1	bodem	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		datering m.n. zie sted deel1 p.137 li boven	18e
5		wand	Aardewerk	GRIJS	???			
5	2	wand	Aardewerk	GRIJS	???			14e
5	1	rand	Aardewerk	GRIJS	KOM		rand als g-kom 15 maar dan fijner.	
5	5	wand	Aardewerk	S1	KAN		ribbel op overgang hals/buik.	14e
5	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	POT	voorraad	pot als in bruijn en als r-pot-5	14/15e
5	1	frag	Glas	POTASGlas	VENSTER	vlakglas	opaak geworden vlakglasfrgm, verder indet	14/18e
5		frag	Glas					
5	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	BAKPAN		rand als r-bak-15 maar uitstekende rand op overgang naar bodem. Beroet. @ niet te meten i.v.m. schenklip.hoogte vanan rand tot uitstekende richel=5 cm.	14/15e
6	2	frag	Aardewerk	Roodbakkend	???		1x wand, helderrood en compact dus vroeg, 13/14e 1x simpel uitstaand randfrgm van wsch grape met iets lood, 14/15e. Beide 2 cm2 ,verder indet,	13/15e
6		frag	Aardewerk	S1	KAN			
6	1	wand	Aardewerk	S2	KAN		gelig op breuk en binnenkant,uitw choc bruin en deels zoutglazuur.	15e
6	7	frag	Aardewerk	S1	KAN		2x bodem, rest wand	14e
6	3	frag	Aardewerk	ELMPT	POT		zie3 beschrijving in boek ...stenen kamer p.229 en dev syst257 let op, dateringen hierin verschillen!	12c/13e
6	4	frag	Aardewerk	GRIJS	KAN		randfrgm en rand/oor van kan, ong als g-kan-5 uit nering en vermaak ook 2x bodem wand , vage groeven op buik, met 3 standlobben vert. ingesneden die mogelijk van dezelfde kan zijn.	14e
6	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		randje als r-gra-3uit nijm. (nui r-gra-55)	14d/15A
6	11	frag	Aardewerk	GRIJS	???		div wand, horend bij de eerder beschreven voorwerpen. 1 scherf met 2,5 mm brede groeven op 2 cm afstand van elkaar	14e
6		frag	Aardewerk	GRIJS	KAN			
6	1	voorw	BOT	BOT	XXX	vouwbeen	Bone folder, een pijlvormig deel van een metatarsus, met aan de punt een afgebroken deel, wel gepolijst (breedte 6,2 mm) aan de andere zijde 2 geboorde gaatjes (doorsnede 4,59 mm), met daartussen de normaal aanwezige groeve (ook gepolijst) van 27,6 mm. De diepe krassen, die in de lengte richting lopen, liggen aan de bovenzijde. De zijkant is gekarteld als gevolg van de Haverse kanaaltjes. De zaagsnede is juist haaks hierop.	
6	7	rand	Aardewerk	GRIJS	KOM		div randvormen van g-kom-7. ook 1 standlob, wsch bij een van de kommen horend	14e
6	2	rand	Aardewerk	GRIJS	KOM		2x kommen met bovenste verdikte deel naar binnen geknikt. Geen dev syst, ook geen vergelijk in rood	14e
6	2	wand	Aardewerk	KGP	???		klingelhard, te hard voor elmpt ?geen witte breuk dus ookgeen paffrath?	13e
6	3	frag	Aardewerk	GRIJS	KOM		wsch g-kom 7 rand en 2 wand.	14e
6	2	frag	Aardewerk	Roodbakkend	BAKPAN		misschien pootjes, maar gezien glazuur waarschijnlijker r-bak1. uitstaande worstrand, beroet.	15d/16a
7	1	frag	PYP	PIJPAARD	PIJP	tabakspijp	stortvondst type 1, ketel met steelfragment pijp is niet/nauwelijks geroekt	17e eeuw
7	1	rand	Aardewerk	S1	KAN			14d/15a
9	1	frag	Metaal	IJzer	SPIJKER	vierkant		
9	1	wand	Aardewerk	GRIJS	???		verder indet. pot of kom	14d/15a
10	20	frag	Aardewerk	GRIJS	POT		was in alk 97 g-pot-1	1300-1600
10		wand	Aardewerk	GRIJS	???			
10	2	frag	Bouwaardew.	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
10	1	wand	Aardewerk	S2	???		uitw dik zoutinw iets glanzend li bruin. 1,5 cm2	16e
10	1	poot	Aardewerk	GRIJS	GRAPE		pootmodel en buikaanzet als in dev	14d/15a
10	1	wand	Aardewerk	GRIJS	???		indet of het gedraaid dan wel handvorm is. Toch mai=o	
10	1	wand	Aardewerk	S4	???		bijna steengoed wsch kan of beker.	13e
10	8	frag	Aardewerk	S1	KAN		2x bodem, 1x meetbaar.1x rand, meetbaar @7 cm rest wandfrgm	14e
11	1	rand	Aardewerk	GRIJS	KOM		wijde kom, verder indt	14e

11	1	wand	Aardewerk	S2	KAN		inw echt geel en lekspoor.	15e
11	1	bodem	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		mooi driehoekig uitgenepen poot = rond 14c vlgs bruijn.	14c
11								
11	1	wand	Aardewerk	S1	KAN		hoekig randje overgang hals/buik	14e
12	14	frag	Metaal	IJzer	SPIJKER	vierkant		
13	11	frag	Metaal	IJzer	SPIJKER	vierkant		
13	1	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		glazuurloos. Indet	14/15e
13	1	wand	Aardewerk	GRIJS	???		wijde containervorm	14e
15	2	frag	Bouwaardew.	BAKSTEEN	???			
17	2	frag	Metaal	IJzer	AFVAL		2 brokjes ntd ijzer/roest concrete.	
17	1	wand	Aardewerk	S4	KAN		weinig draairingen zichtbaar.	13e
17	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	POT		rand als r-pot-21 uit sted. Onze iets minder dik: 0,6 cm	14a
17	4	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		1x mooi compacte scherf= vroeg rood, 1x uit wel en inw geen lood, 2x 2zijd spaarzaam	14B/15A
17	6	wand	Aardewerk	S1	KAN		3x gewoon siegburg met gele scherf, 1x li geel uitw en grijze scherf. Uitstekend randje overgang hals/buik (= 14d)1x geheel grijs 1x roodbeige opp en grijze scherf= rand. @ niet te meten	14e
17	4	frag	Aardewerk	GRIJS	KAN		1x oor en 3x wand van kan.	14d/15a
17	1	wand	Aardewerk	GRIJS	???		li gr, iets glanzend	14e
17	3	wand	Aardewerk	GRSHAND	???		verder indet	13e
18	2	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		1x beroet als van grape, 1x ook inw spaarzaam, indet	14d/15e
19	1	oor	Aardewerk	Roodbakkend	BAKPAN		r-bak-15 of 33.	14/15e
20	1	rand	Aardewerk	S1	KAN		hals 1 cm te volgen, niet meetbaar	14e
20	1	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		in en uitw deels beroet. Vingerdikke groef, aanzet tot standlob?	14e
20	1	wand	Aardewerk	GRSHAND	POT		handvorm, nageveegd.	13e
20	1	wand	Aardewerk	GRIJS	???		Indet	14e
21	8	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		sommoge beroet, verder indet	14d/15e
21	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	???		maar dunwandig en fijne ribbels. Verder indet. Wel beroet	14d/15a
21	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	BAKPAN		rand als r-bak-1 uit alkmaar (niet uit deventer)qua vorm, maar de uitkragende rand bij ons ex is omgeslagen, dus met een holte.	15/16e
21	1	wand	Aardewerk	WIT	???		uitw extreem wit, inw mooi geel, verder indet	15/16e
21	3	rand	Aardewerk	Roodbakkend	KAN		rand als van r-kan-31 uit 'vondsten in Veere'.en 2 kleine wandfrgmn	15bc
21	27	frag	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		rand, ribbels en poot als r-gra57, was r-gra-7	14d/15a
21	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	BORD		bogen als op r-bor-1 maar geen bekende rand. Lijkt meet op rand van r-bor-22, of 44, niet in huis.	15d
26	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	POT	aspot	rand van wsch r-pot20	16bc
26	1	voorw	Metaal	IJzer	BOUWMAT	bout	lange ijzeren bout met aangekoekte houtresten, bewaard als voorbeeld.	
26	1	rand	Aardewerk		KAN		rand van wsch s2-kan-45 inw bruinig	16e
26	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	???		pot of graperand met horizontaal ingesnoerde kraagrand.	16d/17e
26	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	???		rand van dunwandige kachelpan of 'kookkan', rood baksel. Indien echt frankfurt 18e, indien hollandse namaak 19e eeuw	18/19e
26	1	frag	Aardewerk	WIT	KAN	miniatur	miniatur(speelgoed) kan. Bodem/buik en aanzet worstoor. Geen dev.syst. Op hof-11-12 en degrelijk vw gevonden, daar datering 15e?	17/18e?
27	2	wand	Aardewerk	GRIJS	POT		hardgebakken.	14e
28		frag	Bouwaardew.	MORTEL	XXX			
28		frag	STN	LEI	XXX			
28	2	frag	Bouwaardew.	MORTEL	XXX			
28		frag	Bouwaardew.	TEGEL	PLAVUIS			
28	1	frag	STN	LEI	XXX			
28	1	frag	Bouwaardew.	TEGEL	PLAVUIS			
30	1	wand	Aardewerk	FAIENCE	BORD		indet. 3 cm2	17/18e
30	1	wand	Aardewerk	WIT	???		grape of kopdeel met scherpe buikknik. Verder indet	16e
30		wand	Aardewerk	FAIENCE	BORD			
30	1	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		kenmerkende ribbels al materiaal in Bruijn, rond 1400. kan of grape	14d/15a
30	1	bodem	Aardewerk	WIT	???		vlakke bodem met inw een opstijgend stuk, als aanzet voor steel van olielamp of blaker. Deze niet bekend met koperox. Ook geen gelijkende bodem in dev syst. Groen inw is dof geworden, onderop	17e

							maar deels bedekt.	
30	1	bodem	Aardewerk	INWIT	BORD		plat stul met alleen aanzet vam ring. Krassen op binnenkant. Verder indet	19e
30	2	frag	Aardewerk	Roodbakkend	OLIELAMP		rand van r-oli-2 en mogelijk bijhorende scherf. Rand is van bovendeel.	17d/18A
30		bodem	Aardewerk	WIT	???			
31	4	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		3x 14d/15a, 1x wand met brede ribben als r-gra-22 (1450-1550)	14d/15e
32	1	bodem	Aardewerk	Roodbakkend	???		bodem op standring van kom of kop. Inw sporen van kamstreek en/of uitslingertechniek	17d
32	3	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		1x hals van wsch pispot, want doffe aanslag inw. op lood. 1x 2zijd zonder lood, wijde containervorm 1xaanzet naar poot, met scheur waarin lood is gelopen.te heet gebakken want uitw. Paarsrood	14d/15a
33	1	frag	STN					
33	2	frag	Bouwaardew.	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
33		frag	Bouwaardew.	MORTEL	XXX			
33	1	wand	Aardewerk	S2	KAN		lekspoor inwendig	14e
34	2	frag	Aardewerk	Roodbakkend	???		1x kan of grape, met fijne ribbels en ook inw spaarzaam lood, 1x alleen inw spaarzaam groenig vervuld loodglazuur. verder indet	14d/15e
34	1	oor	Aardewerk	Roodbakkend	BAKPAN		incompleet oor, maar toegevouwen	15e
34	1	bodem	Aardewerk	GRIJS	???		stijlische lobvoet. Niet met vingers uitgeknepen, maar met brede spatel o.i.d, erna vert. inkrassingen gemaakt	14 ^e
34	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	BAKPAN		kruising tussen r-bak-28 en r-bak37 uitstaand rand als -28 (sted p.633 nr.376, me weggesneden overgang naar bodem alr -37 (sted p.363 nr. 386) Eigenlijk als bruijn p.141 nr5	14d/15 ^e
35	2	frag	Aardewerk	Roodbakkend	???		1x simpel uitstaand randje, 1 cm2 1x beroete wandscherf	14/15 ^e
35	2	frag	Bouwaardew.	TEGEL	PLAVUIS		1 fragm rood/oranje, modern? 1 fragm bruin, oud?	
35	6	frag	Bouwaardew.	BAKSTEEN	BAKSTEEN		Dikte komt overeen met ijselformaat. De bs heeft aan eenzijdige sporen van verhitting.	
35	3	frag	Bouwaardew.	BAKSTEEN	BAKSTEEN		1 fragm bewaard.	
35	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	KAN		rand als r-kan 36	14d/15a
35	1	oor	Aardewerk	Roodbakkend	???		steell/randfrgm van vetvangr of bakpan. Onderkant beroet, dus wsch iets als r-bak-32 o.i.d.	14 ^e
35	1	bodem	Aardewerk	S2	KAN		inw. gelig met lekspoor	14 ^e
35	3	frag	Aardewerk	GRIJS	KOM		1x bodemfr met standlob en 5 groefjes, 2x wand, verder niks meetbaar	14 ^e
36	1	frag	Bouwaardew.	BAKSTEEN			Tijdens gebruik met hoge temperatuur in aanrakinh gekomen? Oker kleur.	
38	2	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		kan of grape, vert. kamstreek? 2 passende scherven.	14d/15a
38	1	frag	Bouwaardew.	BAKSTEEN	BAKSTEEN			
38	1	frag	Bouwaardew.	MORTEL	XXX		1,1 dikte voeg	
39	2	frag	Aardewerk	WIT	???		1x gekromde and, van kan of grape.. 1x randfrgm 2 cm2 met vingerindruk naast een aanzet van een horiz. Oor(kom, kop? Qua kleur en baksel lijkt ht toch 1 voorwerp.	17/18e
39	1	rand	Aardewerk	WIT	KOP		rand als w-kop-2 roodbakkend aankoeksel op rand.	16e
39	1	wand	Aardewerk	S2	KAN		in medaillon wapen.. Met randschrift: ...T.VAN:NECHRSE...	16e
39	2	frag	Bouwaardew.	TEGEL	TEGEL			modern
39	1	wand	Aardewerk	S2	KAN		uitw fijne draairingen	13/14e
39	1	frag	Glas	???	???	vlakglas	dik stuk glas van wastafelplanchet o.i.d. Verwijderd	20e
39	1	rand	Aardewerk	INWIT	BORD	schoteltje	buitenop rand smalle elkaar kruisende streepjes(=servet) erbinnn een dubbel rechte lijn haaks erop als vlakverdeling. Verder indet	19e
39	2	frag	Metaal	IJzer	SPIJKER	vierkant		
39	5	frag	Glas	POTASGlas	VENSTER	vlakglas	1x frgm met belletjes, grijsgroen, vroeger 1x 1x geelgroen compact, 3x blauwgroen compact, later (18e?)	17/19e
39	2	frag	STN	LEI			1 fragment verbrand	
39		frag	STN	LEI				
39	1	frag	STN				Platte scherf, geen Aardewerk. Geen leisteen?	
39	2	frag	PYP	PIJPAARD	PIJP	tabakspijp	Stortvondst: 1 steelfragment 1 ketel met steelfragmentje type 1, pijp is nauwelijks/niet gerookt, radering voorzijde lip sterk asymmetrisch	17e

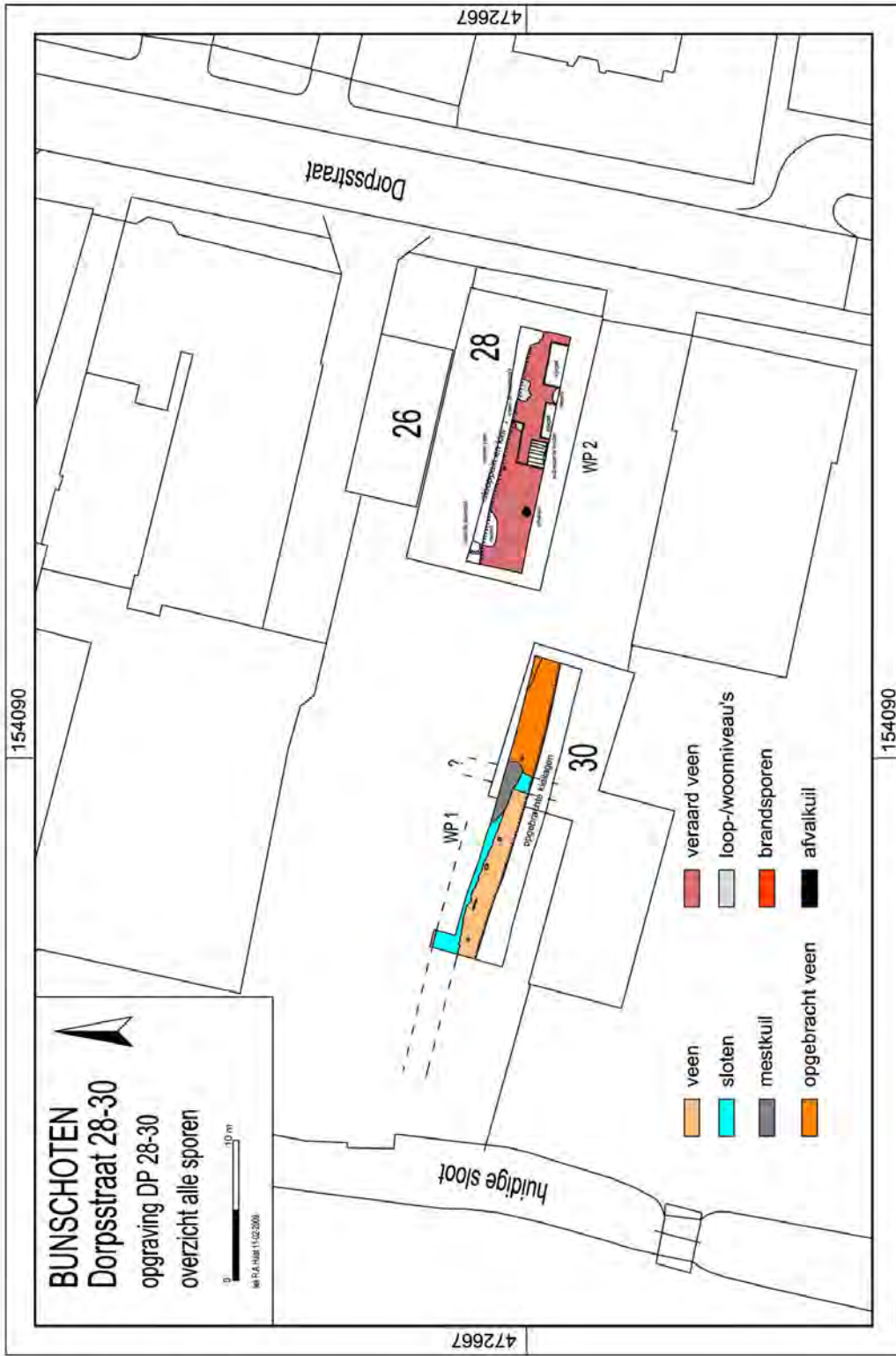
							rookkanaal	
39	2	bodem	Glas	XXX	BEKER	knobbel	geribde voetband.	17A
39	1	bodem	Aardewerk	S1	KAN		bol model als kan 2 of 3	14d/15A
39	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	???		sec verbrand?vrijwel cilindrisch, iets verdikte lip. Min 5 cm hoog. Soort melkteil? Lijkt 18/19e	?
39	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	BORD		aanbreng van ringeloor doet 16e eeuws aan, maar profiel lijkt meest op r-br-27 uit alk, =18/19e	18e?
39	2	rand	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		2x kraagrand, verder indet.	17/18e
39	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	???		raar randje, lijkt meest op olielamp r-oli-1 uit alk. Alleen onze teveel glazuur? 2 cm2	17e
39	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	???		indet. Vrijwel recht stuk rand, afgeplatte worst, met begin van schenklip.	17/18e
39	4	frag	Aardewerk	Roodbakkend	???		1 x 14d/15a met loodspetten en worst.grape 1xtoegeknepen worst, boven de pot uit. Inw.koperox. Uitstaande verdikte rand, grape, met extra losse wandscherf 1x ooraanzet met boz rand, grape of pot.	16/18e
39	1	bodem	Aardewerk	Roodbakkend	OLIELAMP		deel van olielampbodem met aanloop naar stam.(ander ex dan hier voor al beschreven)	16/17e
39	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	???		1 cm dikke rand van pot?	17B/18e
39	2	frag	Aardewerk	Roodbakkend	POT		schouder/buikfrgm met aanzet worstoor. Bij onderste aanzet binnenin een vingerindruk, naar beneden gericht.voorraadpot als in alk?	16d/17a
39	1	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		verder indet. Wsch gouda	17e
39	1	bodem	Aardewerk	FAIENCE	POT	zalf	verder indet	17A
39	1	frag	Aardewerk	Roodbakkend	OLIELAMP		bodemdeel wijst op redelijk brede schotel, dunwandig als r-oli-2	17d/18A
39	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	KOM		deel van kraagrand met slibbogen.	17d/18e
39	2	frag	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		forse gemodelleerde poot en losse wandscherf, verder indet	14d/15a
39	1	poot	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		beroet pootje	14d/15a
39	1	bodem	Aardewerk	Roodbakkend	???		bord of kachelpanbodem. Roetsporen. Vrij dun. Rossig baksel. Wsch kachelpan	18/19e
39	2	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		Indet	14/15e
39	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	BORD		platte vlag	17e
39	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	POT	voorraad	rand, ongelijkmatig geglazuurd. Exact als in bruyn	14d/15a
39	4	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		2x passend, beroet met op schouder keurig afgepast lood. Inw ook lood. 2x inw lood, uitw spaarzaam, indet	17/18e
39	1	rand	Aardewerk	WIT	GRAPE		brede dekselgeul als b.v. w-gra-17 uit dev.	17e
39	2	rand	Aardewerk	FAIENCE	BORD		wsch 1x f-bor-3 met bloem op vlag18e dev 1x f-bor-19 brede vlag en uitstaand.17e alk97	17 en 18e
39	1	bodem	Aardewerk	S5	KAN		vrijwel verticaal staande standing, nauwelijks uitgeknepen. Wijd model kan.	13e
39	1	wand	Aardewerk	GRSHAND	???		laagjes op scherf niet duidelijk. i.i.g. elmpachtig. Dikke scherf.	13/14e
39	22	wand	Aardewerk	Roodbakkend	???		div wand, enkele beroet, verder indet.	15/18e
39	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	KOM		simple iets verdikte rand, verder indet	19e
39	1	frag	Bouwaardew.	TEGEL	TEGEL		Hoekfiguur spinnekopje (groot). Dikte duidt op een moderne tegel, grove hoekfiguur op hogere ouderdom	
39	1	wand	Aardewerk	S2	???		verder indet	18e
39	1	wand	Aardewerk	S2	FLES	min.water	geen draairingen inw, dus geperst, dus industr., dus s3.	na 1872
39	2	frag	Aardewerk	S1	KAN		verder indet	14e
39	1	wand	Aardewerk	WIT	???		wsch kanwand als w-kan-13 dan 15 eeuws. Kan ook van w-kan15 o.i.d. zijn, dan17e	15/17e
39	1	rand	Aardewerk	FAIENCE	BORD		rand met 3 strepen van bloem in roodbruin, verder indet	18e
39	1	rand	Aardewerk	FAIENCE	BORD		iets rossig glazuur.	17/18e
39	1	rand	Aardewerk	MAJOL	BORD		goed te dateren kabelrand	1590/1660
39	1	wand	Aardewerk	MAJOL	???		dikwandig, 0,9 cm schaal of bord.	16B-17A
39	2	wand	Aardewerk	GRIJS	???		indien gedraaid, dan onregelmatig. Wsch deels nagedraaid.	13d/14e
39	2	wand	Aardewerk	GRIJS	KOM		lobaanzet en indet wand.	14e
39	2	frag	Aardewerk	Roodbakkend	TEST		ijzerpartikels in klei	19e
39	1	wand	Aardewerk	BG	???		nauwelijks te zien of het handvaorm dan wel gedraaid is. Vrijwel klingelhard.	13d/14e
39	1	rand	Aardewerk	Roodbakkend	POT		ong rand als r-pot-2 uit kampen	18/19e
39	1	oor	Aardewerk	Roodbakkend	???		dik oordeel verder indet	18/19e
39	1	frag	Aardewerk	Roodbakkend	POT	thee/koffi	tuit van koffie/theepot	18/19e

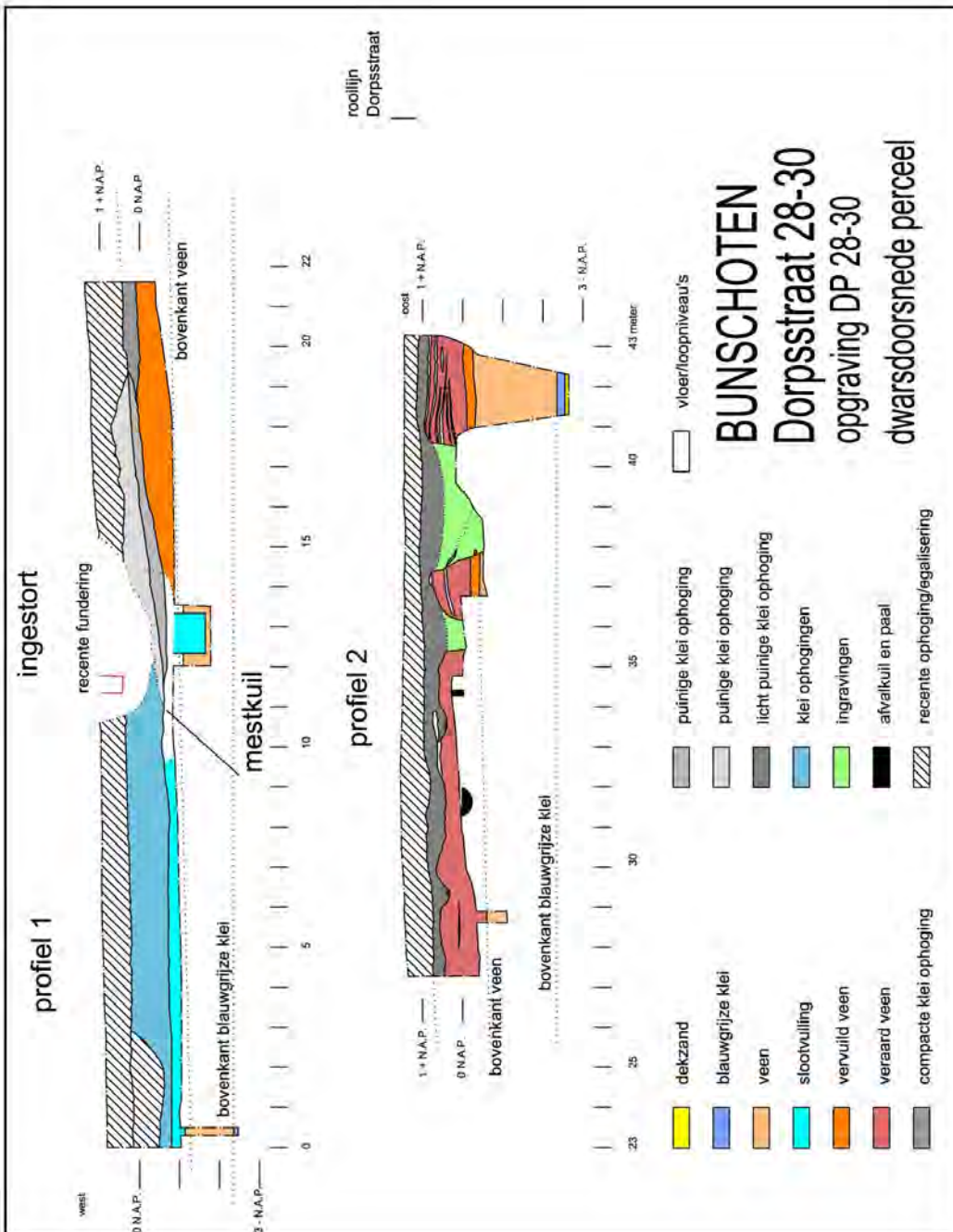
39	4	frag	Aardewerk	Roodbakkend	BORD	r-bor-	3x passen, rand en lobdeel	16d/17A
39	2	frag	Aardewerk	Roodbakkend	???		onderste deel van bakpan of gra-12. Poot verder naar het midden dan bij de grape..poot mooi uitgewerkt dus wat vroeg?	15/16e
39	1	bodem	Aardewerk	Roodbakkend	???		fijn uitgeknepen standring, typisch 16 ^e kan?	16e
39		bodem	Aardewerk	Roodbakkend	GRAPE		bodem tijdens het bakken gebarsten: lood in de scheur gelopen. Poot/bodemdeel.	16e
39	1	bodem	Aardewerk	Roodbakkend	BAK		wsch bodendeel van bakpan want beroet.(nog)geen pootaanzet zichtbaar, maar klein frgm	16/17e
39	1	bodem	Aardewerk	Roodbakkend	???		wsch kanbodem	15e
39		bodem	Aardewerk	Roodbakkend	???			
39	2	rand	Aardewerk	Roodbakkend	KOP		2x koprand, 1x met ook inw slb. Uitw 2x ringeloor, 1x fijne boogjes, 1x doorlopende golflijn.	17d/18A
39	1	frag	Bouwaardew.	TEGEL	PLAVUIS			
39	3	wand	Aardewerk	GRIJS	???		dunwandig als van grape	14e

tabel 4, vondscatalogus

Archeologische perioden	
Paleolithicum (Oude Steentijd)	
Vroeg	2,5 miljoen tot 300.000 jaar geleden
Midden	300.000 tot 35.000 jaar geleden
Laat	35.000 tot 10.800 jaar geleden
Mesolithicum (Midden Steentijd)	
Vroeg	8800 - 7100 v. Chr.
Midden	7100 - 6450 v. Chr.
Laat	6450 - 5300 v. Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	
Vroeg	5300 - 4200 v. Chr.
Midden	4200 - 2850 v. Chr.
Laat	2850 - 2000 v. Chr.
Bronstijd	
Vroeg	2000 - 1800 v. Chr.
Midden	1800 - 1100 v. Chr.
Laat	1100 - 800 v. Chr.
IJzertijd	
Vroeg	800 - 500 v. Chr.
Midden	500 - 250 v. Chr.
Laat	250 - 12 v. Chr.
Romeinse Tijd	
Vroeg	12 v. Chr. - 70 n. Chr.
Midden	70 - 270 n. Chr.
Laat	270 - 450 n. Chr.
Middeleeuwen	
Vroeg	450 - 1000 n. Chr.
Hoog	1000 - 1250 n. Chr.
Laat	1250 - 1500 n. Chr.
Nieuwe tijd	1500 - 1850 n. Chr.
Nieuwste tijd	1850 - heden

tabel 5, archeologische periode-indeling

Centrum voor Archeologie
Gemeente Amersfoort
Langegracht 11, 3811 BT Amersfoort
Telefoon (033) 463 77 97 Fax (033) 463 03 32
E-mail: archeologie@amersfoort.nl
Internet: www.amersfoort.nl/archeologie

ISSN: 1879-4289